

11 EYLÜL 2001, 11 MART 2004 VE 7 TEMMUZ 2005 TERÖRİST SALDIRILARININ ARDINDAN İSLAM'IN AVRUPA'DA ALGILANIŞI

Erhan AKDEMİR*

Özet

Avrupa'nun kimliği, tarihsel süreç içerisinde öteki topluluklarla ilişkili konumuna göre gelişen ve değişen değer yargularıyla yoğrulmuştur. Bugün ise Avrupa'da din, gerçekten vicdani bir inanış olarak mı var, yoksa halen "ötekini" tanımlamada tanımlayıcı ana unsur olarak duruyor mu?

11 Eylül 2001 sonrasında başlayan ve halen devam eden uygarlıklar çatışması gibi olguların tartışıldığı günümüz ortamında Müslüman ve Avrupalı kimliklerinin bir arada var olması kaçınılmaz tarihi bir fırsattır. AB'nin özellikle Batı Avrupa'nun "Türkler" ve "Türkiye" sınavı işte bu aşamada çok büyük bir önem kazanmaktadır. Eğer bu sınav başarılı bir biçimde verilir ise, insanlık için yeni bir dönemin başlangıcından da söz edilebilecek; geçmişte birbirleriyle çatışır görünse de aslında birbirlerine çok şeyler katmış olan farklı uygarlıkların, birbirlerini tamamlayarak yeni bir anlayışa doğru gidildiği görülecektir. Şu an iki farklı kültürün bir araya gelebileceği tek platform olarak görünen Avrupa Birliği, hem Hıristiyanlığı hem de Müslümanlığı aynı birlik içerisinde bir araya getirip, amacını ve değerlerini de farklılıklarla ortak yaşam, hoşgörü, çokkültürlülük kavramlarıyla temellendirilebilir ise, bundan sadece Avrupa kıtası değil, tüm dünya da çok olumlu şekilde etkilenecektir.

Anahtar Kelimeler: Ötekileştirme, Avrupa ve İslâm, Terör Saldırıları, İslâmofobi

Abstract

European identity was formulated by developing relations with other communities in the historical process and varying values. In this historical process the main factor of European identity was an Islam, but confrontation of religions was always dangerous.

* Ankara Üniversitesi ATAUM AB Uzmanı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi

Recently religion in Europe, is it an actually belief of conscience or is it still a main factor to define "other"?

After starting 11 September 2001 and still ongoing discussion of the clash of civilizations such as the phenomenon in today's environment, the existence of Muslim and European identity should not be missed is a historic opportunity. At this stage Turkey and Turks examination of Europe especially for Western side becomes a big important. If this examination is passed successfully, new beginning for humanity will be possible; different civilizations conflicted and had an interaction, they will complete lacks of each other then tend towards to new approach. At this moment European Union is a unique platform for assembling two different cultures, if Christianity and Muslim are combined in a same community with tolerance, common life with different aims and values which are fixed with multicultural concepts, this will be positive impact on all around the world not only Europe.

Key Words: *Othering, Europe and Islam, Terror Attack, Islamophobia*

Giriş

11 Eylül saldırıları sonrası dünya kamuoyu *El-Kaide* terör örgütünün eylemleriyle beraber yeni-köktencilik (selefilik) terminolojisini çok sık duymaya başlamıştır. Yeni köktencilik Hanbeli¹ tarzda saf bir İslam'a dönüşü öngören, Batı'ya karşı muhalefeti çok daha büyük oranda dinsel terminolojiyle açıklayan ve Batıyla uzlaşmayı tamamen reddeden ve Batılı modellerden kopuş için İslami cemaatin bir arada yaşaması ve güçlenmesini salık veren bir öğretilerdir. Toplumu tabandan İslamileştirmeyi hedefleyen ve düşünsel arayışların yerine insanların kendisini tamamen imana bırakması isteyen, siyasal İslam'dan farklı olarak siyasal olmayan, kültürel bir akımdır.² Bu akımın güçlenmesi ise tesadüf olmayıp Batı ekonomik ve siyasal politikalarıyla yakından ilgilidir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin son yıllardaki Afganistan ve Irak'ı işgali, yeni-köktenci grubun içinde bir grup olan *Cihatçılar*'ın dünyadaki terör eylemlerini arttırmasına neden olmaktadır. Dünyanın çeşitli yerlerinde görülen (İstanbul, Madrid, Londra, Bali ve Riyad) saldırılar da bunun örneklerindedir³.

Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası güvenliğin gündemi çevresel bozulma, organize suç, insan kaçakçılığı ve terörizmi de içeren bir dizi yeni tehdit tarafından doldurulmuştur. Ayrıca, Soğuk Savaş döneminin sosyalizm/liberalizm karşıtlığı temelinde oluşturulmasından farklı olarak, Soğuk Savaş sonrası dönem gerek iç politikada gerek uluslararası ilişkilerde kimlik/farklılık temelinde oluşarak, farklı kimliklerin tanınma politikalarına zemin olmuştur. Bu çerçevede İslam - Batı ilişkisi de

¹ İmam-ı Hanbeli (Ahmed bin Hanbel)'in kendi usulüne göre şer'i delillerden çıkardığı hükümlere ve gösterdiği yola Hanbeli Mezhebi denir. Ehl-i sünnet itikadında olan müslümanlardan, amellerini yani ibadet ve işlerini, bu mezhebin hükümlerine uyarak yapanlara Hanbeli denir. Ahmed bin Hanbel'e göre "Kur'an'da yazılanlar ya da hadisler dışında hiçbir şey yoktur." Her konunun çözümü için gerekli olan şeyler bu ikisinde vardır.

² Oliver Roy, *Siyasal İslam'ın İflası*, çev. Cüneyt Akalın, İstanbul, Metis, 2005, s.161.

³ Rasim Özgür Dönmez, "Kolektif Kimlikten Kolektif Siyasal Şiddete: Uluslararası Yeni-Köktenci Terörün Sosyopolitiği", *Panorama*, Ekim 2005, Sayı 14.

farklı bir mecraya yönelmiştir. Soğuk Savaş boyunca Batı, siyasal ve kültürel kimliğini anti-komünist ekseninde tanımlamaktaydı. Batı dünyası Doğu bloğunu işaret ederek kendini demokratik ve özgürlükçü olarak ifade etmekteydi. Bu bağlamda iki kutuplu dünya sisteminin son bulması, Batı için büyük bir meşruiyet eksikliği doğurdu. “Biz”i meşru kılacak bir “öteki” antitezi, yani Doğu bloğu ortadan kalkmıştı. İşte tam bu noktada “İslam tehlikesi” keşfedildi. Hatta bu bağlamda Ekim 1994 Aralık 1995 tarihleri arasında NATO Genel Sekreterliği görevinde bulunan Willy Claes, 2 Şubat 1995 tarihinde Alman Sueddeutsche Zeitung gazetesine verdiği demeçte İslami köktendinciliği NATO ittifakı için çok ciddi bir tehlike olarak gördüğünü ifade etti⁴. Bu çerçevede “komünizm tehlikesi”nin yerini “İslam tehlikesi” aldı. Sovyetler Birliği yerini İran’a bıraktı. Nasıl ki komünizm sadece silahlı bir tehdit olarak gösterilmekle kalmayıp, Batı kültürünün ve değer yargılarının düşmanı gibi gösterildiyse, İslam dünyasına da aynı işlev yüklendi⁵. Bu çerçevede de Soğuk Savaş dönemindeki ortak düşmana (Sovyetler Birliği) karşı birliktelik, yerini güvensizlik ve düşmanlığa bırakmıştır. Bu bağlamda Soğuk Savaş sonrası dönem siyasal İslam’ın kendini Batı’ya karşı tanımlayıp, küreselleşmesine yol açmıştır. Buna karşılık Batı da İslamiyet’i bir güvenlik sorunu olarak algılamaya başlamış ve 11 Eylül ile beraber değiştirilmesi ve modernleşmeyle uyumlaştırılması gereken bir “öteki” olarak görmeye başlamıştır⁶.

Klasik savunma yöntemlerinin kullanılması yukarıda dile getirilen tehditlerle baş edebilmek için yeterli olmadığından, uluslararası politikanın aktörleri bu yeni tehditlerin yıkıcı etkilerine daha açık hale gelmişlerdir. Şimdiye kadar bir benzeri daha yaşanmamış olan 11 Eylül 2001 saldırıları, 15 Kasım 2003’de İstanbul’da Neve Şalom ve Beth İsrail Sinagogları’na düzenlenen saldırılar, 20 Kasım 2003’de yine İstanbul’da HSBC bankasına ve İngiltere Başkonsolosluğu’na yapılan saldırılar⁷, 11 Mart 2004’te Madrid metrosunda gerçekleşen patlamalar ve İngiltere’de, Londra’da 7 Temmuz 2005 tarihinde meydana gelen, 21 Temmuz’da tekrarlanan saldırılar da bu çerçevede Avrupa Birliği (AB) karar alıcılarını tehdit algılamaları üzerinde yeniden düşünmeye zorlamıştır. Avrupa devletleri arasında Soğuk Savaş dönemi boyunca genellikle operasyonel stratejiler üzerine inşa edilmiş girişimler, bahsi geçen saldırıların ardından karmaşık ve çok çeşitlilik içeren hukuki bir zemine taşınmıştır. Özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından AB’nin terörizmle mücadele politikası hukuki, ekonomik,

⁴ 2 Şubat 1995 Sueddeutsche Zeitung’dan Aktaran Rienk W. Terpstra, “The Mediterranean Basin As A New Playing Field For European Security Organizations”, Helsinki Monitor, Vol. 8, No. 1, 1997, ss. 48 – 58., Aktaran, Nuri Yurdusev, “**The End Of The Cold War And Inter-Civilizational Relations: The Implications For Security Issues And NATO**”, North Atlantic Treaty Organization (NATO) Fellowship Programme 1995-1997 Individual Research Fellowships Final Report On The Project, Ankara, 1997, s. 37.

⁵ Bihter Çarhoğlu, “Medeniyetler Çatışması ve Batı Medyasında İslâm Söylemi: Almanya Örneği”, **Doğu Batı Düşünce Dergisi** Vol.10 No.41, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2007, ss.207 – 213.

⁶ Rasim Özgür Dönmez, “Küreselleşme, Batı Modernliği ve Şiddet: Batı’ya Karşı Siyasal İslam”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 1, Sayı 4, 2004, ss. 81 – 114.

⁷ İstanbul’daki bu saldırılar sonucunda toplam 58 kişi hayatını kaybetmiş, 700’ün üzerinde de insan yaralanmıştır.

diplomatik ve idari önlemleri içeren şiddetli bir değişim geçirmiş ve bu süreç Madrid ve Londra saldırılarının ardından daha da hız kazanarak devam etmiştir.⁸

Avrupa, terörist saldırıların ardından yüzyıllardır kendisine “öteki”, dahası “Avrupalılık” ortak kimliğinin hem geçmişte, hem bugün teşkilinde kurucu bir karşıt unsur olarak kullandığı İslamiyet, Müslümanlar ve Türkler karşısında kelimenin tam anlamıyla bir kafa karışıklığı yaşamaktadır. New York, Madrid ve Londra’daki terörist saldırıların ardından gerçekleştirilen bazı kamuoyu araştırmalarına⁹ göre Fransa, Almanya, Avusturya, İtalya, Danimarka gibi AB üyesi ülkelerde Müslümanlara karşı duyulan önyargılarda ve Müslümanların karşılaştıkları ayrımcılık, ırkçılık ve dışlanmalarda¹⁰ artışlar olduğu kaydedilmektedir.

Günümüzde Amerika'daki 11 Eylül saldırılarının ardından, Batı-dışı dünyanın ve özellikle İslâm toplumlarının bir uluslararası terörizmi yayma merkezi olarak algılanması bu radikal düşünce tarzının iyice güçlenmesine yol açmıştır. Ayrıca, Avrupa'nın bir refah adası olarak korunması kaygısı, Avrupa'daki radikal sağ hareketlerin AB politikalarını etkilemesindeki temel faktörlerden bir tanesi olmuştur¹¹. Hatta bu kaygı sadece AB bağlamında değil, AB üyesi ülkelerin kendi siyasal yelpazelerinin tümünü etkileyen bir duruma da gelmiştir. Bu çerçevede, "aşırı"ların yanı sıra Avrupa sağının bütünü, AB fikrine, özellikle "yabancı", “İslamcı” ve "yozlaştırıcı" sızıntılara olanak tanıdığı gerekçesiyle yüklenmektedir. İrkçi dayanaklara sahip bu radikal sağ akımların sözcüleri, yabancı istilası karşısında Avrupa kültürünün kendini savunması gerektiğini de düşünmektedirler. Tabi ki bu savunmayı yaparken de ırkçı tanımlamalara başvurumaktadırlar.

Kimlik Kavramı

Kimlik kavramı Batı dillerinde Latincenin *idem* (aynı) kökünden türetilen *identité* – *identity* kelimesinden gelmektedir.¹² Kimlik kavramına ait çeşitli tanımlara bakacak olursak, en basit ifade biçimiyle kimlik, toplum veya topluluklarının “Kimsiniz, kimlersiniz?” sorusuna verdikleri cevap ya da cevaplarıdır.¹³ Kimlik, herhangi bir toplumsal veya kişisel birimin varlığını temel niteliklerini ortaya koyan söz konusu sosyal birimi diğer birimlerden ayırarak aidiyet olgusunu şekillendiren temel yapısal unsurdur. Diğer bir tanıma göre kimlik, toplumsal bir olgudur; varlığın bir vasfı, temel

⁸ Şevket Ovalı, “AB’nin Terörizmle Mücadele Politikasındaki Dönüşüm: 11 Eylül ve Madrid Saldırıların Etkisi”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Vol. 5 No. 3, Bahar 2006, ss. 77 - 102.

⁹ Bu konu ile ilgili araştırmaların ayrıntılı örnekleri makalenin ileriki bölümlerinde incelenecektir.

¹⁰ Tahir Abbas, “Recent Developments to British Multicultural Theory, Policy and Practice: The Case of British Muslims”, **Citizenship Studies**, Vol. 9 No. 2, Mayıs 2005, ss. 153 – 166.

¹¹ Robert S. Leiken, “Europe’s Immigration Problem, and Ours”, **Mediterranean Quarterly**, Vol. 15, No., 4, Güz, 2004, ss. 203 – 218.

¹² Mehmet Ali Kılıçbay, “Kimlikler Okyanusu”, **Doğu Batı Dergisi**, Yıl:6 Sayı:23, Ankara,2003, s.s. 155 – 159.

¹³ Bozkurt Güvenç, **Türk Kimliği**, İstanbul,Remzi Kitabevi, 1996, s.3.

betimleyicisi ve tanımındır¹⁴. Iver Neumann'ın ifadesine göre de kimlik, "değişken çok boyutlu ve daima yeniden düzenlenen bir fenomendir ve bütün kimlikler, yalnız bu sebepten muğlâktır"¹⁵. Halim Nezihoğlu ise kimliği, "farklı ve değişen düzeylerde bir çok faktör ve değişkenin etkileşerek oluşturduğu kompleks bir olgudur"¹⁶ şeklinde açıklamaktadır.

Kimlik, genel ifadeyle tarihsel ve toplumsal değişkenlere bağlı olarak belirlenir. Bunun sonucunda yoğun bir süreklilik ve dinamizm içerir. Zira kimlik, varlığın sürekliliği ile ilişkili bir etkileşim sürecinde kendini ötekilerden veya diğerlerinden ayırt edici özelliğini oluşturur.¹⁷ Esasında kimlik, insan topluluklarına özgü bir varoluş olgusudur. Bu nedenle, kimliğin toplumsallığı, bize onun farklılık olgusu ile varolduğunu gösterir. Farklılık olmadan kimlik olmaz. Kimlik, farklılık ve öteki ile tanımlanmakta ve anlanmaktadır.¹⁸. Dolayısıyla kimliğin oluşabilmesinde başka kimliklerin varlığı ve bu doğrultuda kimlikler arası farklılaşmanın bulunması zorunlu bir koşulu oluşturmaktadır.

Bir toplumsal kimliğin meydana gelmesinde ve tanımlanmasında "nesnel" ve "öznel" olmak üzere iki farklı öge mevcuttur. Nesnel ögeleri, toplumsal kimlik biriminin üyeleri tarafından paylaşılan özellikler şeklinde tanımlayabiliriz. Bunlar ise; semboller, mitoslar, dil, din, etnik köken, coğrafya, hayat tarzı, beraber yaşanan tarih, değerler, gelenek ve göreneklerdir. Öznel ögeler ise, nesnel ögelerin içselleştirilmesi süreci şeklinde tanımlanabilir. Ortak mitler ve tarihsel bellek, ortak bir dil, ortak bir kitlesel kamu kültürü, topluluğun tüm bireyleri için geçerli ortak yasal hak ve görevler ise Smith tarafından ulusal kimliğin nesnel ögeleri olarak tarif edilir.¹⁹

Kolektif kimlik ise, kişinin benliğinin grup kimliği içerisinde yeniden şekillenmesidir²⁰. Taylor ve Whitter'e göre ise kolektif kimlik, grubun grup elemanları tarafından ortak çıkarları, deneyimleri ve bağları bakımından tekrar adlandırılmasıdır²¹. Alberto Melluci ise kavramı, aktörlerin mücadele ettikleri çevre ya da "öteki" bağlamında ürettikleri duygusal ve bellek tanımlarının kolektif hareketlere yol açması

¹⁴ A. Nuri Yurdusev, "Avrupa Kimliği'nin Oluşumu ve Türk Kimliği", Atilla Eralp (der.), **Türkiye ve Avrupa**, Ankara, İmge Kitabevi, 1997, s. 18.

¹⁵ Iver B. Neumann, "Avrupa Kimliği AB Genişlemesi ve Entegrasyon/Dışlama Bağintısı", **Avrasya Dosyası** (Vol.5 No.4), Ankara, , 1999, s.19.

¹⁶ Halim Nezihoğlu, "Avrupa'nın Bütünleşme Süreci Işığında 'Avrupa Kimliği'ne Bir Bakış", **Yeni Türkiye Dergisi** (Vol.6 No.36), Ankara, 2000, s.870.

¹⁷ İbrahim S. Canbolat, **Savaş ve Barış Arasında Dünya**, Bursa, Alfa – Aktüel Kitabevi, 2003, s.212.

¹⁸ Yurdusev, op.cit., s.20.

¹⁹ Anthony D. Smith, "National Identity and the Idea of European Unity", **International Affairs**, Vol.68, No.1, 1992, s.60.

²⁰ Debra Friedman ve Doug McAdam, "Collective Identity and Activism: Networks, Choices and the Life", **Frontiers in Social Movement Theory**, Aldon D. Morris ve Carol McClurg Mueller (der.), New Haven, Londra, Yale University Press, 1992, ss.156 – 173.

²¹ Verta Taylor ve Nancy E. Whitter, "Collective Identity in Social Movement Communities", **Frontiers in Social Movement Theory**, Aldon D. Morris ve Carol McClurg Mueller (der.), New Haven, Londra, Yale University Press, 1992, ss.104 - 129.

olarak tarif etmektedir²². Bu şekilde bakıldığında, kolektif kimlik, bellek süreçlerine bağlıdır ve herhangi bir grubun üyeleri, kendilerini ortak geçmişlerinin anılarına dayanarak tanımlar. Bu bağlamda da, toplumsal grupların sürekli bir oluşum içinde olabildikleri, sınırlarını sürekli olarak tanımladıkları görüşüne dayanan dinamik bir kimlik fikrinden, kavramından söz edilebilir.

Bu açıdan bakıldığında, ulusal kimlik, kolektif kimliğin özgül bir biçimidir ve Schlesinger bunu şöyle açıklamaktadır:

Bütün kimlikler, bir toplumsal ilişkiler sistemi içinde oluşur ve birbirlerini karşılıklı tanımları gerekir. Kimlik... bir “nesne” olarak değil “bir simgeler ve ilişkiler sistemi” olarak düşünülmelidir... herhangi bir failin kimliğinin sürdürülmesi, tek, belirli bir kimlik değil; sürekli bir yeniden oluşum sürecidir ve bunda öz tanımlama ve farklılığın onaylanması boyutları birbiriyle devamlı iç içe geçer... kimlik, kolektif eylemin dinamik, gelişmekte olan bir yönüdür.²³

Bu çerçevede çalışmanın temel mantığını yansıtan önemli noktanın altı da Donald tarafından çizilmektedir. Donald’ın ifadesiyle:

Yabancı kültür korkusuyla, yabancı ideoloji ve “içerideki düşman” korkusuyla ırkçılıkta kendini gösteren şey şudur: Bilinen sınırlar olmadığı taktirde her şey, mikrop dolu kargaşalı bir ortam içinde yok olup gidecek, kimlikler eriyip yok olacak ve “Ben”, boğulacak ya da ezilip mahvolacaktır.²⁴

İşte kimlik sorunun altında yatan, bu korkudur; ister ulus, ister birey düzeyinde olsun. Bu tip korkulardan kaynaklandığı takdirde, Mattelart’ın da belirttiği gibi belirli bir “kültürel kimliğin” savunulması, gayet kolaylıkla bayağı bir milliyetçiliğe, hatta ırkçılığa dönüşebilir ve belli bir grubun değerine üstün olduğu milliyetçiliği ortaya çıkarabilir.²⁵

Avrupalılık Kimliği ve Avrupa - İslam İlişkileri

Kimlik varolmak için farklılığa gereksinim duyar ve kendi kesinliğini güven altına almak için farklılığı ötekine dönüştürür.²⁶ Ayrıca kimlik durağan değildir ve ötekiyle etkileşimi sayesinde değişir. Bu çerçevede bir kimliğin meydana gelebilmesi için bir “ötekini” varlığına ihtiyaç olduğu gibi, toplumların kimliklerinin meydana gelebilmesi için de “öteki” toplumların varlığına ihtiyaç vardır.²⁷ Bu çerçevede herhangi bir

²² Alberto Melluci, “The Process of Collective Identity”, **Social Movements and Culture**, Hank Johnston ve Bert Klandermans (der.), Londra, UCL Press, 1995, ss. 41 - 64

²³ Aktaran, David Morley ve Kevin Robins, **Kimlik Mekânları: Küresel Medya, elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1997, s.74.

²⁴ Aktaran, David Morley ve Kevin Robins, op.cit., s.75.

²⁵ Armand Mattelart, **International Image Markets : In Search of an Alternative Perspective**, Londra, Comedia Pub. Group, 1984, s. 13 – 18.

²⁶ William E. Connolly, **Kimlik ve Farklılık: Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri**, çev. Fermâ Lekesizalın, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1995, s.93.

²⁷ Nedret Kuran Burçoğlu, “Avrupa ve Avrupalılık”, **Akademik Araştırmalar Dergisi**, Vol.6 No., 23., Kasım 2004 – Ocak 2005, s. 10.

toplumun kendini anlaması ve tanımlaması, kendine atfettiği kimliğin ötekiyle karşılıklı etkileşimi süreci sonunda meydana gelmektedir. Bu bağlamda ötekini anlama ve anlatma sürecinde Avrupa'nın kendini nasıl anladığını Çırakman şöyle dile getiriyor: "Avrupa kendini nasıl anladığını hem göreceli hem de değişken bir biçimde ortaya koyar. Öteki, diğeri, yani Avrupalı olmayan oldukça geniş ve çeşitli bir kategori olduğundan Avrupa'nın kendi görüntüsü de o denli çeşitli ve farklıdır. Bununla birlikte ötekine bakış ve ötekinin imgesi de deneyimlerin ve etkileşimin tarih içinde farklılaşmasıyla değişmektedir. Bu nedenle Avrupa'nın kendi görüntüsü aslında çoğul, karmaşık ve değişkendir."²⁸

Avrupa'nın kendini algılayışı olarak Hıristiyanlık 15. ve 16. yüzyıllarda dönemin anahtar fikri durumundadır. "Hıristiyan cumhuriyet", Hıristiyan birlik", Hıristiyan dünya" Batı Avrupa'da Roma Katolik kilisesine ait insanların yaşadıkları yerler olarak anılmıştır. Bu bağlamda Hıristiyan dünyanın sınırları ise, İngiltere, İspanya, İtalya, Fransa gibi Latin Hıristiyanlarının yaşadıkları Batı Roma İmparatorluğu'nun ve Latin kilisesinin yurdu olmuştur. Öte yanda Doğu Avrupa'da bulunan Ortodoks kilisesi ise bu birlikten dışlanmıştı.²⁹

Roma İmparatorluğu'nun parçalanması sonrası ve 632'de Hz. Muhammed'in ölümünün ardından İslam'ın askeri, daha sonra kültürel ve dini üstünlüğü çok geniş bir alana yayılmıştır. İran, Suriye ve Mısır, Kuzey Afrika İslam orduları tarafından fethedilmiştir. Sekizinci ve dokuzuncu yüzyıllarda ise İspanya ve Sicilya İslam toprakları arasına girmiştir. Daha sonra da on üçüncü ve on dördüncü ile on sekizinci yüzyıllar arasında bugünkü Avrupa coğrafyası, Asya steplerinden ve Akdeniz'in güneyinden gelen Müslümanların saldırılarına sahne olmuştur³⁰. Bu saldırılara karşı Avrupa'nın ise savunmadan yoksun olması ve Müslümanların Güneydoğu Avrupa'yı da içerecek şekilde Batıya doğru genişleme niyetleri, bunların başarıya erişip erişmediği veya Avrupalıların bunların başarılı olduklarını düşünüp düşünmemeleri bir yana, Avrupa'nın birleşmesi ve dayanışması fikirlerinin filizlenmesine ve Avrupa'nın doğumunu hazırlayan "şiddetli doğum sancıları"na neden olmuştur.

Avrupa, Yunan ve Roma medeniyetleri, kültür ve din olarak Hıristiyanlık, Reformasyon, Rönesans, Aydınlanma, Fransız ve Sanayi devrimlerinin ürettiği değerler üzerine kurulmuş olmasına karşın bu değerleri bir araya getiren ve Avrupalıları bu değerler çerçevesinde birleştiren en önemli faktör yukarıda da üzerinde durulduğu gibi dışsaldı. Avrupa kimliğinin ve medeniyetinin oluşumunda bu dışsal rolü Avrupalıların onlara atfettikleri ötekilik sıfatı çerçevesinde İslam ve Müslümanlar üstlenmişlerdir. Avrupa'nın kültürel bir birim olarak meydana gelmesinde İslam – Hıristiyanlık çatışması önemli bir rol oynamıştır. Hatta Avrupa merkezli dünya görüşünün oluşması da bu çatışmadan doğmuştur. İslâm Avrupa'nın en etkili "ötekisi" olmuştur. Tarihsel olarak Avrupa kimliğinin ortaya çıkışında "karşıt kimlik" unsurunu (yani "negatif"

²⁸ Aslı Çırakman, "Hıristiyanlıktan Uygurlığa: Değişen Avrupa İmgeleri", **Toplumsal Tarih Dergisi**, No: 112, Nisan 2003, ss. 34 –39.

²⁹ Ibid.

³⁰ Edward Said, **Oryantalizm**, çev. Nezih Uzel, İstanbul, İrfan Yayıncılık, 1998, s. 91 – 92.

olanı, “düşmanı”, “öteki”ni) İslam meydana getirmiştir. Avrupa’nın zıttı “doğu” yani Akdenizli Müslüman Doğu olmuştur³¹.

Avrupalıları Müslümanlara karşı belli değerler çerçevesinde birleştiren ve İslam – Hıristiyanlık çatışmasının en somut göstergesi olan olay ise Haçlı Seferleri olmuştur. İsmi “haç”tan (cross, Latince crux) alan Haçlı Seferleri, 11. yüzyıldan 13. yüzyıla kadar devam eden Hıristiyan âlemini İslam karşısında savaş meydanına çıkaran sekiz askeri savaşı içermektedir. İslam dünyasının siyasi ve dini çekişmelerde artış yaşadığı bir dönemde Batı, Müslümanları İspanya, İtalya, Sicilya ve Akdeniz’den sürüp atmak için karşı saldırıya geçmiştir. 11. yüzyılın sonlarına doğru, kuvvetleri Abbasi orduları tarafından bozguna uğratılan Bizans İmparatoru I. Alexius, Müslüman orduların Asya’yı boydan boya ele geçirmesinden ve İstanbul’u (Constantinople) işgal etmesinden korkarak, Batıdan yardım talep etmiştir. Hıristiyan idarecilere ve Papa’ya, Kudüs ve çevresini Müslüman hâkimiyetinden kurtarmak için uzun ve zahmetli bir işe girişmek suretiyle İslam saldırısını tersine çevirme çağrısında bulunmuştur. Haçlı Seferleri, Papa II. Urban’ın İmparator Alexius’un bu çağrısına olumlu cevap vermesiyle başlamıştır. 1095’te Urban kutsal toprağın (Kudüs) kâfirlerden (Müslümanlardan) kurtarılması çağrısında bulunmuştur. Diğer yandan Papa açısından bu çağrı (Haçlı Seferleri), papalık otoritesini elde tutmak, dünyevi idarecileri meşrulaştırma rolünü devam ettirmek ve Doğu (Yunan) ve Batı (Latin) kiliselerini tekrar birleştirmek için de uygun bir fırsat sağlıyordu³².

Bununla birlikte Müslümanlar siyasi, askeri ve dini varlıkları kadar teknoloji, mimari, klasik bilim, matematik kimya, ziraat, su kullanımı, felsefe, siyaset bilimi, seyahat edebiyatı gibi alanlarda da Avrupa’ya katkıda bulunmuşlardır. Bu çerçevede Müslümanlar, salt “ötekiler” olarak değil bilime yaptıkları katkılarıyla da Avrupa’nın şekillenmesinde de önemli bir faktör durumundadırlar.³³ Ancak belirtmek gerekir ki, bu durum Avrupalılar açısından Müslümanların “öteki”lik pozisyonlarında da bir değişikliğe neden olmamıştır. Ayrıca, Müslümanlar tarih boyunca Avrupa’nın değişik toplumlarıyla değişik türden barışçıl veya çatışmalı ilişkiler kurmuşlardır. İşte bu tarihsel süreçte İslam ile Hıristiyanlık arasındaki çekişme³⁴ Avrupa’nın kültürel bir birim olarak meydana gelmesindeki önemli etkenlerden bir tanesidir.

Yukarıda ifade edilenler bağlamında, Avrupa tarihinde İslâm tehdidi deneyimi bulunmaktadır. Hıristiyan Avrupa, İspanya’da bir dönem için yüksek ve ileri bir kültür geliştirmiş olsa da, Müslümanların İberik Yarımadası’nı kontrol altlarına almalarını kendisine yönelik bir tehdit olarak algılamıştır.³⁵ Yine aynı Avrupa, Müslüman Osmanlı’nın İstanbul üzerinden Viyana’ya kadar ilerlemesini çok daha büyük ve

³¹ Veysel Bozkurt, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Bursa, Vipaş. A.Ş., 2001, s.14.

³² Steven Runciman, **A History of the Crusades**, Cambridge, Cambridge University Press, 1992.

³³ Nezar Alsayyad ve Manuel Castells, **Müslüman Avrupa ya da Avro-İslâm**, çev. Zehra Savan, İstanbul, Everest Yayınları, 2004, s.33.

³⁴ Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul, Derin Yayınları, 2003, s.20.

³⁵ Bernard Lewis, **İslam’ın Krizi**, çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul, Literatür Yayınları, 2003, s. 41.

tehlikeli bir tehdit olarak algılamıştır. Bu açılardan İslam, Hıristiyanlık için bir tehlike olarak var olmuştur.

Müslüman dünyanın Batı karşısında ekonomik ve askeri olarak gerilemesi ve bunun sonucunda on dokuzuncu yüzyıl sonu ve yirminci yüzyılın ilk yarısında Avrupa ile İslam arasındaki ilişki zaman zaman sömürgecilik biçiminde zaman zaman da mandacılık biçiminde gelişmiştir. Kuzey, Batı ve Orta Afrika, Cezayir'deki Fransa³⁶, Fas'taki İspanya, Trablus, Mısır, Hindistan'daki İngiltere ve Endonezya'daki Hollanda sömürgecilik biçimi ilişkilere örnek olarak verilebilir. İngiltere'nin Irak ve Filistin mandaterliği, Fransa'nın Suriye ve Lübnan mandaterliği ise bu dönemde mandacılık biçiminde gelişen ilişkilere örnek olarak verilebilir.

Aslında on dokuzuncu yüzyıl sonu ve yirminci yüzyılın başlarında Batı'nın sömürgeci ve mandater olarak Müslüman dünyaya girişiyle hem Müslümanların siyasi, dini – kültürel kimlik ve tarihini tehdit etmiş hem de uluslararası ilişkiler alanında yeni bir kavramın da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu yeni kavram, sömürge işgallerine ve manda rejimlerine karşı Müslümanların sorduğu, 'Hıristiyan bir hükümetin yönetimi altında Müslüman olarak yaşayabilir miyiz?' soruyla ortaya çıkan siyasal İslam kavramıdır³⁷.

Bununla birlikte günümüzde de Müslümanlar arasında Batı'nın kendilerine tehdit oluşturduğu yönünde fikirlere sahip olanlar bulunmaktadır. Bu Müslümanlar, Batı ile ilişkilerinde haksızlık ve baskıya maruz kaldıklarını düşünmektedirler. Onlara göre Müslüman toplumdaki başarısızlık ve istikrarsızlığın arka planında "Militan Hıristiyanlık" yatmaktadır. Bu Müslümanlar ayrıca, Hıristiyanlık ve Müslümanlık arasındaki tarihsel süreç içerisinde gelişen Haçlı Seferleri Avrupa sömürgeciliği ve mandacılığı, İsrail'in kurulması, İsrail'in Batı Şeria, Gazze ve Lübnan'ı işgali ve petrol çıkarları nedeniyle otokratik rejimlerin desteklenmesi gibi olaylar çerçevesinde ekonomik ve kültürel istilaya dayalı dini-kültürel emperyalizm içeren bir Batı tehdidinin de var olduğuna inanmaktadırlar³⁸.

1950 – 1970 döneminde Mağrip'ten, Türkiye'den, Kuzey Afrika'dan ya da Hint altkıtasından Müslüman kökenli işçi ve göçmenlerin Avrupa'ya akmasıyla beraber özellikle Batı Avrupa'daki İslam'ın nüfus tabanı oluşmuştur. Bu bağlamda da Avrupalılarla Müslümanlar arasında hem bir tür yakınlaşma ortaya çıkmaya başlamış hem de Müslüman kavramı ile göçmen kavramının beraber anılmasına da neden olmuştur³⁹.

³⁶ Dominique Maillard, "The Muslims in France and the French Model of Integration", *Mediterranean Quarterly*, Vol. 16, No. 1, Kış 2005, s. 62 – 78.

³⁷ Mahmut Mutman, "Oryantalizmin Gölgesi Altında: Batı'ya Karşı İslam", **Oryantalizm, Hegemonya ve Kültürel Fark**, Fuat Keyman, Mahmut Mutman ve Meyda Yeğenoğlu (Der.), İstanbul, İletişim, 1996, s. 51.

³⁸ John L. Esposito, **İslam Tehdidi Efsanesi**, Çev. (Ömer Baldık, Ali Köse, Talip Küçükcan), İstanbul, Ufuk Kitapları, 2002, s. 348 – 349.

³⁹ Oliver Roy, **Küreselleşen İslam**, çev. Haldun Bayrı, İstanbul, Metis Yayınları, 2003, s. 51.

Bugün ise İslam, Avrupa'da en büyük azınlık dinidir.⁴⁰ Bu bağlamda AB toplumunun en büyük ikinci dini grubunu oluşturan Müslümanların nüfusu Avrupa'da yaklaşık 15 milyondur. Bu rakam AB toplam nüfusunun yüzde üçüne tekabül etmektedir. Fransa, Almanya, Belçika, İngiltere, Hollanda, Yunanistan ve Bulgaristan'da her bir ülkenin kendi toplam nüfuslarının yüzde üç ila yüzde on üç arasında değişen rakamlarda Müslüman nüfus bulunmaktadır. Örneğin 7,6 milyon nüfusa sahip Bulgaristan'ın toplam nüfusunun yüzde on üçü Müslüman nüfustur. Danimarka, Finlandiya ve İsveç gibi ülkelerin her birinin kendi toplam nüfuslarındaki Müslüman nüfusun oranı ise yüzde bir düzeyindedir.

Avrupa'da yaşayan yaklaşık 15 milyon Müslüman'ın yaklaşık 4,5 milyonu Fransa'da⁴¹, 3 Milyonu Almanya'da⁴², 1,6 milyonu İngiltere'de⁴³, yarım milyondan fazlası da İtalya ve Hollanda da yaşamaktadır. Geriye kalan nüfus ise oldukça azınlıkta kalmak suretiyle Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde yayılmış bir haldedir. Bununla birlikte AB'de yaşayan Müslümanlar farklı etnik kökenler, diller, dünyevi ve dini eğilimler, kültürel gelenekler ve politik görüşlerden oluşan çok çeşitli bir karışımdır. AB'nin Müslüman nüfusları ise Türkiye, Kuzey Afrika, Orta Doğu, Pakistan, Bangladeş ve Eski Yugoslavya'dan gelen Müslümanlardan oluşmaktadır. Bunların önemli bir kısmı ise AB vatandaşıdır.⁴⁴

Bununla birlikte bugünün AB ülkelerinin bazıları İslam'ı gerek resmi dinleri olarak kabul etmişler gerek resmi olarak tanımış durumdadırlar. 1878 yılında yapılan Berlin Kongresi'nde, Bosna Hersek'in Avusturya Macaristan İmparatorluğu'nun sınırları içerisinde kalması sonucunda Avusturya Macaristan İmparatorluğu, 15 Temmuz 1912 tarihinde çıkardığı bir kanunla İslâm dinini resmen dinlerinden biri olarak kabul etmiştir. Bu durum bugünkü Avusturya için de aynen geçerlidir⁴⁵. Belçika ise İslam dinini 1974'de resmi olarak tanımıştır⁴⁶. Hollanda hükümeti kaynaklarında ise Müslümanlara ilk referansın 1970'lerden sonra yabancı işçilere dini danışmanlık sağlanması gerektiği hususuna atıfta bulunan *Yabancı İşçiler Memorandumu*'nda bulunmaktadır⁴⁷.

⁴⁰ Jytte Klausen, **İslamı Yeniden Düşünmek: Batı Avrupa'da Siyaset ve Din**, çev. Mahmut Aydın, Ankara, Liberte Yayınları, 2008, s. 25.

⁴¹ Fransa'nın nüfusunun yaklaşık % 80'ni Roman Katolik'tir. İslam ikinci büyük din konumundadır.

⁴² Günümüzde yaklaşık yarım milyon Müslüman Alman pasaportuna sahiptir ve gittikçe daha çok sayıda Müslüman bu pasaportu talep etmektedir.

⁴³ Census 2001, Uluslararası İstatistikler Ofisi, Londra.

<http://www.statistics.gov.uk/census2001/access_results.asp>

⁴⁴ Mehmet Zeki Aydın ve Müşerref Yardım, "Belçika'da İslamofobi ve Müslümanlara Yönelik Ayrımcılık", **Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 12, No. 1, 2008, s. 7 – 32.

⁴⁵ Bernard Godard, "Official Recognition of Islam", **European Islam: Challenges for Public Policy and Society**, Centre for European Policy Studies, Samir Amghar, Amel Boubekeur, Michael Emerson (der.), Brussels, 2007, s. 183 – 203.

⁴⁶ Godard, *Ibid.*, s. 189.

⁴⁷ Jan Rath, Rinnus Pennix, Kees Groenendijk, Astrid Meyer, **Western Europe and Its Islam**, Leiden, Brill, 2001, s.29.

Avrupa kıtası genelinde var olan bu geniş Müslüman nüfus ve bu nüfusun kıtanın en büyük ikinci dini grubunu oluşturması kimi Avrupa halkları arasında kendi kimliklerinin, kültürlerinin yok olup gideceği korkusunu ve bu bağlamda da kültürel kimliklerinin savunulması dürtüsünü beraberinde getirmektedir. Bu durum ise “içerideki düşman” korkusunu fitillemekte o da milliyetçiliğe, hatta ırkçılığa dönüşebilmektedir. Hudson’un da dile getirdiği gibi, ırkçılık farklı zamanlarda “öteki”nin farklı biçimlerde ele alınmasına bağlı olarak ortaya çıkan aslında tarihsel bir fenomendir ve dolayısıyla kültürel bir tarihe sahiptir.⁴⁸ Avrupa tarihinde de yukarıda dile getirildiği gibi “ötekileştirme”, bir tanımlama unsuru olarak kullanılmıştır. Diğer yandan, Avrupa’nın farklı dil, din ve ırklarla ortak ve birlikte yaşam sürme konusunda zengin bir deneyi olmaması, topluma sonradan eklenenlere, farklı ve yabancılara, Avrupa içinde genelde kuşku ile bakılmasına neden olmuştur. Bu durum günümüzde de devam etmektedir. Tarihsel kaynaklı bu kuşku ve “ötekileştirme” son dönemde ise özellikle ABD’ye yönelik 11 Eylül terör saldırıları ve ardından Avrupa’da gerçekleştirilen Madrid ve Londra bombalamaları sonrası daha somut bir biçimde gözler önündedir.⁴⁹

Terörist Saldırıları ve Avrupa’da İslam

11 Eylül 2001’de New York’taki İkiz Kulelere ve Pentagon’a yapılan saldırı, o tarihten itibaren belki de üzerinde en fazla yorum yapılan bir konu haline gelmiştir. Bu yorumların bir kısmı uluslararası terörizm, bir kısmı yaşanan olayın ardından uluslararası ilişkilerde meydana gelebilecek olası gelişmelere, bir kısmı “terör” kavramına ve bir kısmı da olayın kültür-din eksenindeki yansımalarına ilişkin olmuştur. Uluslararası kamuoyunun dikkati özellikle din ve şiddet arasındaki ilişkiye çevrilmiş, İslam ile şiddet ve terör ilintisi sıkça kurulmaya başlanmıştır.⁵⁰

Madrid ve Londra saldırıları ise bu risklerin, korkuların Avrupalılar için de yersiz olmadığını kanıtlamıştır. Örneğin, 40 milyon nüfusu bulunan İspanya’da, beş yüz bini Müslüman olmak üzere yaklaşık bir buçuk milyon göçmen bulunmaktadır. Bununla birlikte 11 Eylül 2001, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 terör saldırılarından önce İspanya’yı pek çok AB ülkesinden ayıran önemli bir fark bulunmaktaydı. Bu fark, AB içerisinde İspanya’nın hoşgörüsü en yüksek toplumlardan birisi olmasıydı. Ancak, terörist saldırılarının ardından pek çok Avrupa ülkesinde görülen “İslam=terör” anlayışı İspanya’da da bundan sonra görülmeye başlanmıştır.⁵¹

Bu bağlamda Amerika, İspanya ve İngiltere’deki terörist saldırılar sonrasında Avrupa’da, Müslümanların ve İslam’ın varlığını Batılı değerlerin geleceği açısından bir tehdit olarak algılayanların nüfuz alanları giderek genişlemektedir. Özellikle son

⁴⁸ Nicholas Hudson, “ ‘Hottentots’ and the Evolution of European Racism”, **Journal of European Studies**, Vol. 34, No:4, 2004, ss. 308 – 332.

⁴⁹ Fatma Yılmaz, **Avrupa’da İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığı**, Ankara, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), 2008, s. 5.

⁵⁰ Edward Marks, “Terorism in Context: From Tactical to Strategic”, **Mediterranean Quarterly**, Vol. 17, No., 4, 2006, ss. 46 – 59.

⁵¹ Javier Jordan ve Nicola Horsburgh, “Spain and Islamist Terrorism: Analysis of the Threat and Response 1995 – 2005”, **Mediterranean Politics**, Vol. 11, No. 2, July 2006, s. 209 - 229.

yıllarda küresel düzeyde artan terör ve tedhiş olaylarını İslam'la ilişkilendiren bazı Avrupalı kesimler ise bunu siyasi bir propaganda aracı olarak kullanmaktadırlar.

Bununla birlikte terörist saldırıların ardından Avrupa'da, başta Müslümanlara olmak üzere, göçmenlere ve yabancılara yönelik baskıcı tutumların, ayrımcılığın, ırkçılığın hatta sözlü veya fiziksel saldırıların da olduğu gözlemlenmektedir. Aslına bakılırsa bu noktada Avrupa, İslam ve terör kavramlarını yan yana olarak ilk defa kullanmamıştır. Ortadoğu'daki her kriz, kıtada bir şiddet patlamasından endişe edilmesine yol açmıştır. Bu bağlamda özellikle 1979 yılındaki İran Devriminin Batı üzerinde büyük bir etkisi olmuştur. İran Devrimi esnasında rehine krizlerinin yaşanması, elçiliklere yönelik saldırıların gerçekleştirilmesi, devrim ihracına yönelik eylemler ve terörizme destek gibi olaylar İran Devrimini Batı'nın güvenliği için bir tehdit unsuruna dönüştürmüştür⁵². 1991'deki Körfez Savaşı, 1993'de Dünya Ticaret Merkezi'nin bombalanması, 1994'de Cezayirli aşırı dincilerin Air France uçağını kaçırmaları, 1998'de Kenya ve Tanzanya'daki Amerikan elçiliklerinin El – Kaide tarafından bombalanması, Eylül 2000'de İkinci İntifada ve son sekiz yılda Afganistan ve Irak'ta yaşananlar da bu noktada oldukça önemli gelişmelerdir. Kaldı ki, günümüzde de halen Lübnan, Filistin, İran ve Irak'ta hüküm süren anlaşmazlıklar, AB ile Müslüman dünya arasındaki gerilimi artırmakta ve Müslümanların Avrupa ile bütünleşmesine darbe vurmaktadır.

11 Eylül 2001, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 terörist saldırıları ise Müslümanların ve İslam'ın durumunu bariz bir şekilde kötüleştirmiştir.⁵³ Madrid ve Londra'da gerçekleştirilen terör saldırıları ile Avrupa'nın küresel terörizm gerçeği ile doğrudan tanışması, bu süreci yabancılara aleyhine çevirerek yabancı grupları korku ve endişenin odak noktası durumuna getirmiştir.

Bu terörist saldırıların ardından Batı'da yaşanan gelişmeler dikkate alındığında, İslami varlığın bazı Batılı devletler tarafından Batılı yaşam tarzına karşı bir tehdit şeklinde algılandığı görülmektedir. Bazı AB üyesi ülkelerde İslami köktendincilik, Batı'daki yabancı düşmanı, ırkçı ve şiddet eğilimli davranışların kaynağı olarak resmedilmektedir. Danimarka'da aşırı sağ parti DFP (Danimarka Halk Partisi)'nin terörist saldırılar sonrasında, İslam'ı terörle bağdaştıran zihniyete dayanarak, bütün Müslümanların acilen sınır dışı edilmelerini savunması, Belçika'da aşırı sağ ayrılıkçı – milliyetçi VB (Vlaams Blok)'nin etnik topluluğun varlığına yönelik en ciddi tehdit kaynağı olarak göçmenleri hedef göstermesi ve özellikle Müslümanları değer sistemleri ve yaşam biçimleriyle Batı uygarlığıyla bağdaştırması imkânsız yabancılara olarak tanımlaması bu noktadaki en somut örneklerdir⁵⁴.

⁵² John L. Esposito ve James P. Piscatori, “**The Global Impact of the Iranian Revolution: A Policy Perspective**”, **The Iranian Revolution: Its Global Impact?**, John L. Esposito (der.), Miami, Florida Intertanional University Pres, 1990, ss. 317 – 328.

⁵³ Jeffrey Haynes, “Religion and International Relations after ‘9/11’”, **Democratization**, Vol. 12 No. 3, Jun2005, s. 398-413.

⁵⁴ Hasan Saim Vural, **Avrupa'da Radikal Sağın Yükselişi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005, s. 254.

Bu noktada bir başka önemli örnek ise İsveç medyasına aittir. İsveç gazetelerinden Dagens-Nyheter, 2003 yılında yayınladığı yazılarında, İslam dini ve Müslüman kültürünü İsveç toplumu ve birliğine bir tehdit olarak göstermiştir.⁵⁵ 2006 yılında yapılan bir araştırmaya göre de, İngilizlerin yarısından fazlası İslam'ın Batı için bir tehdit oluşturduğuna inanmaktadır. The Daily Telegraph gazetesinin tespitine göre, İngilizlerin yüzde 53'ü İslam dinini liberal Batı demokrasisi için tehdit olarak görmektedir. Yapılan araştırmaya göre; giderek artan sayıda kişi İngiltere'nin bir Müslüman sorunuyla karşı karşıya olduğunu düşünmektedir. İngiliz Müslümanların büyük çoğunluğunun ülkeye sadakat duygusu taşımadığını, bir terör eylemine göz yumabileceğini, hatta eylemi bizzat gerçekleştireceğini düşünenlerin oranı 2007'de yüzde 10 iken, 2008'de yüzde 18 seviyesine çıkmıştır. Pratikte tüm İngiliz Müslümanların barışçıl, yasalara uyan ve terör eylemleri karşısında diğer herkes gibi üzülen kişiler olduğuna inanlar ise yüzde 23'ten yüzde 16'ya düşmüştür. 2001 yılında radikal İslamcılarını ayrı tutarak, İslam'ın kendisini bir tehdit olarak görenlerin oranı yüzde 32 iken şimdi bu oran yüzde 53'e tırmanmış durumdadır.⁵⁶

Bu durumun yanı sıra, Avrupa'da yaşayan Müslümanlar arasında dini değerlerin yükseliş kaydetmesi ya da kimi Avrupalılarca bunun şiddet eğilimli davranışların kaynağı olarak resmedilmesi, yoksulluk, işsizlik, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, dışlanma, siyasal temsildeki kısıtlamalar ve asimilasyon tehdidi gibi çeşitli yapısal sorunların sonucu olarak da değerlendirilebilir. Bu çerçevede, toplumlar, kendi varlıklarını ve güvenliklerini tehdit altında hissettiklerinde, korkunun nedeni olduğunu düşündükleri unsurlara karşı kendiliğinden bir tepki geliştirirler. Bu tepki çoğu zaman, toplumsal türdeşliği bozan "öteki" gruplara karşı geliştirilir. Batıda bu tepkinin adresi yabancılar, göçmenler, Müslümanlar ve diğer azınlıklardır. Ötekine, yabancıya, göçmene, azınlığa, İslam'a, "biz"den olmayana karşı duyulan bu korku, kendiliğinden bir toplumsal refleks olarak ortaya çıksa bile, sürekliliği başka unsurlarla sağlanmaktadır. Örneğin Fransa'da Ulusal Cephe Partisi'nin lideri olan Jean Marie Le Pen, siyasi söylemlerinde, Fransa'nın geleneksel olarak Katolik bir ülke olduğunu vurgulamaktadır. Le Pen'e göre ise Müslümanlar, yani göçmenler "hakiki Fransızların" ellerinden işlerini alan yabancı işgalcilerdir. Bu çerçevede kendisinin yüksek işsizlik oranlarına bulduğu çözüm ise, Müslüman yabancıların ülkeden gönderilmesidir.⁵⁷ Bu bağlamda Le Pen örneğinden de yola çıkarak tekrarlamak gerekirse kimi AB üyesi ülkelerin kimi siyasetçilerinin bakış açısına göre göçmenler, Müslümanlar, Pakistanlılar, Türkler, Cezayirli, Faslılar ve diğerleri potansiyel suçlular olarak algılanmaktadırlar.

⁵⁵ Göran Larsson, "The Impact of Global Conflicts on Local Contexts: Muslims in Sweden after 9/11 – the Rise of Islamophobia, or New Possibilities?", **Islam and Christian – Muslim Relations**, Vol. 16, No. 1, January 2005, s. 37 – 38.

⁵⁶ <<http://www.abhaber.com/haber.php?id=12984>>

⁵⁷ Laurence Michalak ve Agha Saeed, "**Anakarasal Ayrışım: Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde İslam ve Müslüman Kimlikler**", **Müslüman Avrupa ya da Avro-İslâm**, Nezar Alsayyad ve Manuel Castells (der.), çev. Zehra Savan, İstanbul, Everest Yayınları, 2004, s.221 – 247.

Aşırı sağcı Hollandalı bir siyasetçi olan Geert Wilders ise bu aşamada oldukça önemli bir diğer örnektir. Müslümanlara karşı nefret ve ayrımcılığı teşvik etmekle ünlenen Wilders, çektiği Fitne adlı filmde, Kuran'ı "faşist bir kitap" diye nitelendirmiştir. Filmde İslam, Naziliğe benzetilmekte ve Kuran'daki "nefret dolu ifadelerin" yırtılıp atılması çağrısı yapılmaktadır. Siyasi söylemlerde İslam karşıtlığına verebileceğimiz bir diğer örnekte Avusturya'ya aittir. Avusturya'da 20 Ocak 2008 tarihinde Graz'da gerçekleştirilen yerel seçimler öncesinde aşırı sağcı parti Avusturya Özgürlük Partisi adaylarından Susanne Winter'in yaptığı açıklamalar İslam karşıtlığının ne derecede olduğunu gözler önüne sermektedir. Winter, yaklaşık 3 bin kişilik bir seçmen grubuna hitaben yaptığı konuşmada, Graz'ın "Müslüman göçmenlerin oluşturduğu tsunamiye" maruz kaldığını söyleyerek İslam'ın Akdeniz'in öte tarafına ait olduğunu savunmuştur. Winter, Hz. Muhammed'in, Kuran'ı sara nöbetleri sırasında yazan bir komutan olduğunu da ileri sürmüştür. Avusturya Özgürlük Partisi lideri Strache de, bu tür söylemleri kullanmaktadır. Avusturya Özgürlük Partisi lideri Strache yerel seçim öncesi yaptığı konuşmada şöyle demektedir: "Eğer Hıristiyanlığı güvence altına almak istiyorsanız, Avrupa'nın Müslümanlaşmasını istemiyorsanız, o zaman özgürlüğü seçmek zorundasınız, Sevgili Avusturyalılar, zira sadece biz size bu güvenceyi vermeye hazırız."

Her ne kadar Avrupa'daki Müslümanların ekseriyeti yaşadıkları ülke vatandaşlığına geçmiş olsalar da yukarıda verilen örneklerde de görüldüğü gibi kimi Avrupa ülkelerinde bu insanlar buldukları toplumun içinde "öteki" olarak görülmekte ve "içerdeki tehdit ve düşman" olarak algılanmaktadır⁵⁸. Bu algılamanın neden olduğu ve kayıt altına alınan ırkçı şiddet ve suçların oranları da bu noktada karşımıza somut örnekler olarak çıkmaktadır. ırkçı şiddet ve suçları kayıt altına alan resmi veriler, 2000'li yılların başından bu yana AB üyesi ülkelerde yaşanan ırkçı eğilimi ortaya koymaktadır. 2000 – 2005 yılları arasında ırkçı saldırı ve suçlar bakımından Danimarka'da % 70.9, Fransa'da % 34.3, İrlanda'da % 21.2, Slovakya'da % 43.1, Finlandiya'da % 8.4 ve İngiltere'de % 4.2 oranlarında artışlar kaydedilmiştir⁵⁹.

Amerika'daki ve Avrupa'daki terör olaylarından sonra AB'deki aşırı sağcılar tarafından "içerdeki tehdit ve düşman" olarak algılanmaya başlayan Müslümanlar artık aynı çevreler tarafından Avrupa'da bir güvenlik sorunu olarak da görülmeye başlanmıştır. Bu açıdan Avrupa için güvenlik konusunu merkezi bir konuma getiren en önemli etken, Avrupa'nın kendi güvenliğini temelde kimliğe ilişkin bir düzlemde ele almasındandır.⁶⁰

Avrupa'da Müslümanların "içerdeki tehdit" olarak algılanması ise, AB'nin Aralık 2001'de terörle mücadeleye yönelik önlemler kapsamında 'Common Positions and

⁵⁸ Liz Fekete, "Anti-Muslim Racism and the European Security State", *Race and Class*, Vol. 46, No. 1, 2004, ss. 3-29.

⁵⁹ "Trends and Developments 1997 – 2005 – Combating Ethnic and Racial Discrimination and Promoting Equality in the European Union", *European Union Agency for Fundamental Rights*, 2007, s. 39.

⁶⁰ Timothy M. Savage, "Europe and Islam: Crescent Waxing, Cultures Clashing", *The Washington Quarterly*, Vol. 27, No. 3, 2004, ss. 25 – 50.

Framework⁶¹ adlı belgeyi kabul etmesine neden olmuştur. Üye ülkeler de bunu kendi yasalarına yansıtılmışlardır. AB'nin terörle mücadele önlemleri kapsamındaki bir diğer çalışması da 2007 yılının ilk altı ayında AB Dönem Başkanlığını yürüten Almanya'nın katkılarıyla gerçekleşmiştir. Çalışma, AB Polis Teşkilatı Europol bünyesinde "Check the Web" adını taşıyan bir internet izleme merkezi oluşturulması fikrine dayanmaktadır. Bu merkez sürekli olarak sanal ortamda terörizm ve radikal İslamcılarla ilgili internet sayfalarını, forumları ve sohbet odalarını izleyerek yeni üyelerin kazanılması çabalarından ve olası saldırı hazırlıklarından zamanında haberdar olabilmeyi hedeflemektedir⁶². Keza Almanya kendi ülkesinde de Anayasayı Koruma Teşkilatı, Federal Emniyet Teşkilatı, Askeri İstihbarat Teşkilatı, Alman Dış İstihbarat Teşkilatı ve Federal Savcılık'ın katılımı ile bu merkeze çok benzer ortak bir internet izleme merkezi oluşturmuştur.

Bu düzenlemeler sonucunda bazı Avrupa ülkeleri ABD'nin 11 Eylül sonrası geliştirdiği 'Homeland Security'⁶³ modeli benzeri istihbarat birimleri⁶⁴ oluşturarak "içerdeki yabancı düşmanları" dini profil kullanarak fişlemeye başlamıştır. İngiltere, Danimarka ve Almanya gibi ülkelerde Müslüman öğrenciler dahi potansiyel tehdit oluşturdukları gerekçesiyle fişlenmişlerdir⁶⁵. Fişleme kapsamı daha sonra daha da genişletilmiş ve Müslüman iş adamları, sivil toplum kuruluşları, dernekler ve bunların mensupları da dalga dalga yayılan İslamofobi⁶⁶ neticesinde fişlenerek izlenmeye alınmışlardır.⁶⁷ Fransız araştırmacı Giles Kepel, "The War for Muslim Minds: Islam and the West" başlıklı kitabında da dile getirdiği gibi, artık radikal grupların Filistin, Irak ve Afganistan'da değil Paris, Londra, Berlin ve Amsterdam varoşlarında taraftar edinmeye çalıştıklarını iddia etmesi⁶⁸ Avrupalıların kaygılarını pekiştirmiş ve Müslümanları bir güvenlik tehdidi olarak görenlerin sayısını artırmıştır.

Bu çerçevede giderek büyüyen İslamofobi aslında, Müslüman ordularının Avrupa kaplılarına dayandığı 8. yüzyıldan beri Avrupa'da rastlanan bir olgudur. Zaman içinde

⁶¹ Council Common Position on 27 December 2001 on the Application of Specific Measures to Combat Terrorism (2001 / 931 / CFSP).

⁶² <<http://www.statewatch.org/news/2007/may/eu-check-the-web-8457-rev2-07.pdf>>

⁶³ ABD'de gerçekleştirilen saldırılar sırasında devletin güvenlik mekanizmaları arasında yeterli eşgüdüm sağlanamadığını gören ABD yönetimi, doğrudan Beyaz Saray'a bağlı olarak görev yapan İç Güvenlik Bakanlığı'nı (Department of Homeland Security) kurdu. Bakanlık ilk olarak yeni bir ulusal güvenlik stratejisi oluşturmakla görevlendirildi ve 2002'de strateji belgesi yayımlandı. Belgede, ABD'nin terörizme karşı zafiyetlerinin belirlenerek giderilmesi, terörist saldırıların önlenmesi ve saldırı sonrası atılacak adımlara yönelik hedeflere yer verildi.

⁶⁴ İngiltere Dışişleri Bakanı Jacqui Smith İngiltere'nin terörizmle mücadelede izlediği stratejiyi "önlem alma" temeli üzerine kurduklarını belirterek, bu çerçevede yerel kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve dini cemaatlerle işbirliğine önem verdiklerini kaydetmektedir.

⁶⁵ Talip Küçükcan, "AB'de Müslümanlar ve İslamofobi", **Radikal Gazetesi**, 11.06.2007

⁶⁶ İslamofobi, "İslam korkusu" anlamına gelmektedir. Terim olarak İslam'dan korkma, çekinme içgüdüsel anlamına gelir.

⁶⁷ <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001E0930:EN: HTML>>, (5 Ocak 2007).

⁶⁸ Gilles Kepel, **War for Muslim Minds: Islam and the West**, Harvard, Harvard University Press, 2004.

değişik çehrelere bürünse de Haçlılar döneminde görülen İslâm düşmanlığı ile İspanya kıyımlarında görülen İslâm ve Yahudi düşmanlığı, Osmanlı'nın genişleme döneminde görülen İslâm düşmanlığı ve sömürgecilik döneminde görülen İslâm düşmanlığı arasında belirgin benzerlikler vardır. 1960'lardan sonra Avrupa'da yeni çehresini gösteren İslâmofobi de benzer özellikler taşımaktadır.

Kavram olarak İslâmofobi ise 1997 yılında ortaya çıkmıştır. Bir İngiliz düşünce kuruluşu olan *Runnymede Trust* 1997'de yayımladığı bir raporunda Müslümanların yaşadığı zorlukları ifade etmek için bu kavramı ilk olarak ortaya atmıştır. *Islamophobia: A Challenge for Us All (İslâmofobi: Hepimiz İçin Bir Meydan Okuma)* adlı rapor, bu düşünce kuruluşunun dinsel önyargının nedenlerini ve sonuçlarını ortaya koymak için oluşturduğu bir komisyon tarafından kaleme alınmıştır. Rapor genel olarak İslam dini ile ilgili genel tartışmalarda ve Müslümanların karşı karşıya olduğu sorunlarda İslam karşıtı bir önyargının hakim olduğunu ve bu önyargının iş ve okul alanında Müslümanlara yönelik ayrımcılık yapılmasını, onlardan nefret edilmesini ve onların medyada ve günlük yaşamda yanlış karakterize edilmelerini körüklediğini ifade etmektedir⁶⁹.

11 Eylül terör saldırılarından sonra ekonomik güdülerin hâkim olduğu dışlama kültürel bir çehreye dönüşmeye başlamış, İslamiyet ve Müslümanlar Avrupa için en ciddi tehdit olarak belirlemiştir. Ekonomik kaygılarla Avrupalıların keyfini kaçırın Müslümanların kültürel özellikleri iyice dikkat çekmeye ve tepki toplamaya başlamıştır. Ekonomik dışlama kültürel dışlamayla örtüşür duruma gelmiştir. Artan terör olaylarına paralel olarak Avrupa çapında bir İslamiyet korkusu ve düşmanlığı baş göstermiştir.⁷⁰ AB ile İslam arasında net bir güvensizlik ve yanlış algılama, anlama ve anlaşılma söz konusu olmuştur. Hatta bazı kesimler, Dünya üzerinde 11 Eylülden bu yana Müslüman ve İslam karşıtlığının plânlı bir biçimde sürdürüldüğünü de savunmuşlardır.⁷¹

New York, Madrid ve Londra terörist saldırılarından sonra Müslümanlara yönelik dışlamanın içeriği kültürel unsurların baskın olduğu bir yapıya dönüşmüştür. Saldırıları Avrupa'da, Avrupa halklarının tamamında olmasa bile önemli bir kısmında, zaten var olan, tarihin derinliklerinden gelen İslam'a ve Müslümanlara yönelik kaygıları gün yüzüne çıkarmıştır.⁷² Bu durum ayrıca Avrupa'da yaşayan Müslümanlarda da ciddi bir endişeye neden olmuştur.⁷³ Avrupa kamuoyunda İslamiyet'e yönelik korku ve kuşku artmasıyla yabancı işçi, göçmen ve sığınmacı kavramları beraber anılmaya, Avrupa'daki yerleşik Müslümanlar potansiyel birer terör militanı olarak algılanmaya

⁶⁹ **Islamophobia: A Challenge for Us All**, Runnymede Trust, Londra, 1997.

⁷⁰ F.H. Burak Erdenir, **Avrupa Kimliği: Pan- Milliyetçilikten Post-Milliyetçiliğe**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 2005, s.76.

⁷¹ H. Bülent Olcay "Anti – Semitizm Hortluyor mu?", **2023 Dergisi**, Sayı: 38, 15 Haziran 2004, s.55.

⁷² Meyda Yeğenoğlu, "Avrupa Kimliğinin İdeolojik Arkapları", **Doğu Batı Düşünce Dergisi** Vol.8 No.31, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2005, s.89.

⁷³ Walter Laquer, **No End to War: Terrorism in the Twenty-First Century**, New York, Continuum, 2003, s. 176.

başlamışlardır⁷⁴. Müslümanlara yönelik düşmanlık, Avrupa çapında bir İslamiyet korkusu ve düşmanlığı (İslamfobia) üretmiştir. Daha önceleri yasadışı göçlerin doğurduğu ekonomik kaygılarla⁷⁵ Avrupalıların canını sıkkan Müslümanların artık kültürel özellikleri ve simgeleri hedef olmaya başlamıştır.

Halk düzeyinde, son birkaç yılda Almanya, Fransa, Polonya, Macaristan ve başka yerlerde ölümcül anti-semitizm patlamalarına ve yine Almanya, İtalya, Fransa ve Çek Cumhuriyeti'ndeki Türk, Arnavut ve diğer göçmen veya konuk işçilere yönelik çok daha şiddetli bir nefrete tanık olunmaktadır.⁷⁶ Müslümanların hedef oldukları bu açık düşmanlık, onların fiziki şiddete maruz kalmalarına kadar gidebilen bir olgu haline gelmiştir. Bu da İslam'a karşı bir tür nefretin ifadesi olarak algılanmaktadır.⁷⁷ Yaşanan bu gelişmeler ise Avrupa sağının güç kazanmasını ve Müslümanlara yönelik tehlikeli bir sürecin başlamasını da tetiklemiştir. 11 Mart 2004 tarihinde Madrid'de ve 7 Temmuz 2005 tarihinde Londra'da meydana gelen olaylar Avrupa yönetimi ve kamuoyu üzerinde de derin izler bırakmış, Avrupa'nın terör örgütlerine karşı çok daha sert ve tutarlı tedbirler almasını sağlamıştır.

Modern toplumlarda medyanın gücü ve etkisi göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür. Bu açıdan ABD ve Avrupa'da yaşanan terör olaylarından sonra kimi Avrupa medyasının İslam hakkında yaptığı yayınların da Avrupa genelinde İslam'a karşı büyük bir önyargının oluşmasında oynadığı rolün gözden kaçırılmaması gerekir. Bu olaylardan sonra İslâm, kimi Batı medyasında sıklıkla yer almaya başlamış ve güncel söylemlerde Müslümanlar bir "tehlike" ve "tehdit" olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Bu noktada bir diğer önemli tespit, İslam ile ilgili haberlerde kullanılan olumsuz terminolojidir. "İlkel", "köktendinci", "otoriter", "saldırgan", "geri kalmış" gibi sıfatlar İslâm kelimesinden önce veya sonra sıklıkla kullanılır olmuştur. Bu noktada Almanya'da Erfurt Üniversitesi tarafından yapılan araştırma oldukça önemlidir. Erfurt Üniversitesi tarafından yapılan araştırmada, iki Alman devlet televizyonunun (ARD ve ZDF) İslami haberleri incelenmiştir. Araştırmada İslam'ın hangi konular çerçevesinde haberlerde yer aldığı analiz edilerek, bir buçuk yıl boyunca (2005 yılının ortasından 2006 yılı sonuna kadar) iki televizyon kanalının haberleri takip edilmiştir. Sonuç olarak İslam'ın en çok terörizm ve aşırı dincilik konuları çerçevesinde habere konu olduğu ortaya çıkmıştır (% 23). Bunun dışında kalan İslami haberleri şu konu başlıkları içerisinde yer almaktadır :

Uluslararası çatışmalar: % 16

Müslüman göçmenlerin uyum sorunu: % 15

Dini hoşgörüsüzlük: % 10

⁷⁴ Leiken, op.cit.

⁷⁵ Anthony Celso, "The Tragedy of Al-Endalus: The Madrid Terror Attacks and the Islamization of Spanish Politics", **Mediterranean Quarterly**, Vol. 16, No.3, 2005, ss. 86 – 101.

⁷⁶ Anthony D. Smith, **Küreselleşme Çağında Milliyetçilik**, çev. Derya Kömürcü, İstanbul, Everest Yayınları, 2002, s. 46 - 47.

⁷⁷ Turhan Ilgaz, **Avrupa'da Laiklik, Demokrasi ve İslam Tartışmaları: Fransa'da Laisitenin Uygulanışına İlişkin Stasi Raporu**, Ankara, Paragraf Yayınevi, 2005, s. 91.

Köktendincilik: % 7.5

Müslüman kadının ezilmesi: % 4.5

İnsan hakları ihlalleri ve demokrasi: % 3.7

Bununla birlikte yapılan haberlerin içerikleri dışında, kullanılan haber başlıkları da İslam'la terörizmi birlikte anan öğeler taşımaktadır; “Tehlikeli İslamcılar” veya “Teröristler Komşumuz” gibi.⁷⁸

Bazı Avrupa medyasında Müslümanlarla ilgili yapılan haberlerde ayrıca, birbirinden farklı olmayan bir insanlar topluluğu resmi yaratılmıştır. Tüm dünyadaki Müslümanları homojen bir toplulukmuş gibi gösterme eğilimleri takip edilmiştir.⁷⁹ Bazı Batı medyasında görülen bir başka yanlış eğilim de demokrasinin, düşünce özgürlüğünün ve dinsel hoşgörünün sadece Batı toplumlarına ait özellikler olarak gösterilmesidir. Bunun doğal sonucu olarak da, Batı dışında kalan toplumların, özellikle İslâm ülkelerinin bu özelliklerin tam karşısının savunucuları olarak resmedilmeleridir. Ayrıca bazı Avrupa medyasının, özellikle birliğin genişlemesi ile birlikte, ekonomik göçü olumsuz olarak yansıtması da kamuoyunda Müslüman işsizlere ve çalışanlara yönelik düşmanlığın artmasına da neden olmuştur.⁸⁰

Bu aşamada aşağıda verilen araştırma sonuçları konuyu daha net anlamamıza yardımcı olacaktır.

Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi tarafından hazırlanan 2002 raporunda, Eylül 2001 sonrasında Müslüman yurttaş ve göçmenlere fiili saldırı ve sözlü tacizlerin arttığı, saldırıların özellikle camileri ve başı örtülü kadınları hedef aldığı bildirilmiştir. Birmingham Üniversitesi'nden Chris Allen ve Jorgen Nielsen tarafından hazırlanan ve 2002 Mayıs'ında yayımlanan rapor, o zaman AB üyesi olan on beş ülkede yapılan çalışmada ülkeler arasında minimum düzeyde farklılıklar görülmekle birlikte tamamında İslâm ve Müslümanlara yönelik saldırıların artmakta olduğunu gösteriyordu. Allen ve Nielsen'in bulgularına göre saldırılar temelde sözlü düzeyde kalıyor ve bunlar bütün Müslümanların terörist saldırılardan sorumlu tutulması, Müslüman çocuklara 'Usame' diye hakaret edilmesi, ki burada İngiltere'de veliaht Prens Charles'ın oğlu Prens Harry'nin, 2006 yılında çekilen videoda aynı bölükte görev yaptığı Pakistanlı asker arkadaşı Ahmed Rıza Han'dan "Paki"⁸¹ diye söz etmesini de hatırlamak gerekiyor⁸², seviyesinden başlayıp Müslüman kadınların başörtülerinin zorla çıkartılmasına ve nihayet fiziki şiddete kadar varıyordu. Basın üzerinde de çalışma yapan ikili, 11 Eylül

⁷⁸ Çarhoğlu, op.cit., s.210 - 211.

⁷⁹ Nebi Miş ve Murat Yeşiltaş, “Kültürel Kimliklerin Güvensizliği: Avrupa Birliği ve Medeniyetler Çatışmasını Yeniden Düşünmek”, **Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği**, Rasim Özgür Dönmez ve Gökhan Telatar (der.), Ankara, Phoenix Yayınevi, 2008, s. 327.

⁸⁰ Çarhoğlu, op.cit., s.210.

⁸¹ Hindistan ve Pakistanlılar için kullanılan 'Paki' sözcüğü, ırkçı ve aşağılayıcı bir sıfat olarak değerlendiriliyor.

⁸² Prens Harry'nin Sandhurst askeri kolejindeki bir arkadaşından "Paki" diye söz ettiğini gösteren video **News of the World** gazetesinin sayfalarına haber olarak taşındı ve video da internet sayfasında yayımlandı.

saldırıları sonrasında basının "aşırılarla" genel Müslüman toplum arasında bir ayrım gözetme gayreti göstermesine karşılık bu gayretin zamanla yok olduğu ve Müslümanları aşağılayan, Müslümanlarla dalga geçen ve ön yargılar oluşturan makale ve karikatürlerin görülür düzeyde artmış olduğunu kaydetmiştir. Çalışma, siyasetçilerin ve toplum önderlerinin de Müslüman karşıtı söyleme kaydıklarını ve İtalya ve Danimarka'da özellikle aşırıya gidildiğini tespit etmiştir.⁸³

Aynı merkezin Aralık 2006 tarihinde açıkladığı "Avrupa Birliği'nde Müslümanlar-Ayrımcılık ve İslamofobi" başlıklı araştırmasında da, "eldeki verilerin Avrupalı Müslümanların çoğunun genellikle kötü barınma koşullarında yaşadıkları, eğitimdeki başarılarının ortalamasının altında ve işsizlik oranlarının ortalamasının üstünde olduğunu gösterdiği" belirtilmiştir. Raporda İslamofobia'nın kaynağı olarak yabancı düşmanlığı ile ayrımcılığın tüm Müslümanları 'terörist' görme genellemesinin birleşmesi olarak gösterilmektedir. AB içerisinde en kalabalık Müslüman nüfusa sahip Fransa'da Fransız ismi taşıyanların bir iş görüşmesine çağrılma şansının, isimleri Müslümanlığı çağrıştıranlardan beş kat fazla olduğunu altı çiziliyor. Müslümanların, Avrupa ülkelerinde doğmuş ve büyümüş olsalar dahi başta eğitim, çalışma hayatı ve mülk edinme alanlarında olmak üzere büyük ayrımcılığa maruz bırakılması raporun dikkat çektiği bir başka konudur.⁸⁴

Avrupa Polis Teşkilatı (EUROPOL) tarafından 2004 yılında yayınlanan Karşı-Terör Birim Faaliyetleri Özet Değerlendirmesi'nde, 2000'li yılların Avrupa açısından esas tehdidinin İslami terörizm olduğu dikkat çekilmiştir.⁸⁵

Bir diğer önemli araştırma da 2005 yılında İnsan Hakları için Uluslararası Helsinki Federasyonu (IHF) tarafından hazırlanan rapordur. İnsan Hakları için Uluslararası Helsinki Federasyonu tarafından hazırlanan raporda, 11 Avrupa Birliği ülkesinde, 11 Eylül 2001'den bu yana yaşananlar incelenmiştir. IHF Başkanı Aaron Rhodes'a göre terörle mücadele kapsamında atılan bazı adımlar Müslümanlara ayrımcılık yapılması eğilimlerini güçlendirmiştir. Raporda, Müslüman azınlıkların artan şekilde güvensizlik ve düşmanca tavırlarla karşılaşılıyor olmalarına dikkat çekilmiştir. Almanların yüzde 80'nin "İslam" kelimesini "terör" ile birlikte düşünüyor olmasına değinilen raporda, basında Müslümanların 'aramızdaki düşman' olarak görülmesine yol açan taraflı haberlerin yer alması da eleştirilmektedir.⁸⁶

Bu aşamada değinilmesi gereken önemli araştırmalardan bir diğeri de ABD'nin önemli düşünce kuruluşlarından biri olan German Marshall Fund (GMF)'a aittir. German Marshall Fund, son beş yıldır "Transatlantik Eğilimler" adı altında kamuoyu araştırmaları gerçekleştirmektedir. Söz konusu kamuoyu araştırmasının 2006 yılı sonuçlarına göre, Avrupalıların % 66'sı (2005 yılında bu oran % 58) uluslararası terörizmi "son derece önemli" bir tehdit olarak kabul etmektedirler. İslami köktencilik

⁸³ European Monitoring Center on Racism and Xenophobia, 2002, s.34.

⁸⁴ <http://eumc.europa.eu/eumc/material/pub/muslim/MR_1706-TR.pdf> , (25.03.2009)

⁸⁵ Ovalı, op. cit., s. 90.

⁸⁶ Avrupa'da Müslümanlara Hoşgörüsüzlük Artışta, <http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2005/03/printable/050307_muslims_eu.shtml>

ise Avrupa'da % 52 oranında (2005 yılında bu oran % 45) “son derece önemli” tehdit olarak görülmüştür. Geçen yıla nazaran Avrupa'daki en büyük artışlar terör olayları ile karşılaşan ülkelerde olmuştur. Ayrıca, Avrupalıların % 56'sı İslami değerlerin demokrasi ile uyuşmadığını düşünmektedirler.

Bu konuda AB'ye yeni üye ülkelerde olumsuz bakış açısı yüksektir. Örneğin, Slovakya ve Romanya'da İslami değerlerin demokrasi ile uyuştüğünü düşünenlerin oranı % 8 ve 9 dur. Terörizm ve İslami köktencilik korkusunun etkisiyle Avrupalıların % 76'sı ülkelerindeki göçmen sayısının çokluğunun önemli bir tehdit oluşturduğı hususunda görüş birliğı içindedirler. Avrupa'da göç olgusunu “son derece önemli bir tehdit” olarak gören ülkelerin başında % 49 ile İspanya, % 42 ile İngiltere ve % 41 ile Portekiz gelmektedir. Avrupalıların % 56'sı İslami değerlerle demokrasi değerlerinin bağdaşabileceğine inanmamaktadırlar. Bununla birlikte çoğunluk, sorunun belirli İslami gruplardan kaynaklandığı, genel olarak İslamiyet'ten kaynaklanmadığı konusunda fikir birliğı içindedirler.⁸⁷

İngiltere'de İslam korkusu Londra bombalamalarının ardından oldukça yaygın şekilde görülmeye başlanmıştır⁸⁸. Hatta İslam korkusu 7 Temmuz 2005'de yaşanan terör olayından öncede İngiltere'de yaygın şekilde görülmekteydi⁸⁹. Londra'daki saldırılar ise var olan bu algının yaygınlığını katlayarak artırmıştır. İngiliz The Guardian gazetesi tarafından Mart 2005'te yapılan anket ise bu noktada oldukça önemlidir. 7 Temmuz terör saldırılarından üç ay önce gerçekleştirilen araştırmada İngiltere'de yaşayan Müslümanların % 63'ü, Müslüman olmayanlar tarafından ırkçı ve İslam karşıtı davranışlara maruz bırakıldıkları kaydedilmiştir. Günümüz itibarıyla de aynı kaygıların taşındığı İngiltere'de politikacılar yükselişe geçen İslamofobi'nin önünü kesmeye çalışırken ülkede yaşayan Müslümanlarsa önyargılardan ve sosyal adaletsizlikten şikâyetçidirler.⁹⁰

AB üyesi ülke olan Hollanda'da da terörist saldırılar sonrası Müslümanlara yönelik tedbirler alınmaya başlanmıştır. Ülkede yaşayan Müslümanların Hollanda dili ve kültürünü benimsemeleri yolunda acil tedbirler alınmış, iltica karşıtı sert yasal tedbirlerin de alınmasına karar verilmiştir. Kasım 2004 tarihinde Hollandalı film yapımcısı Theo Van Gogh'un Faslı bir göçmen tarafından öldürülmesi sonrasında Hollanda hükümeti göçmenlere yönelik sert tedbirleri uygulamaya koymak üzere

⁸⁷ Guardian July Poll,

<<http://www.icmresearch.co.uk/reviews/2005/Guardian%20%20muslims%20july05/Guardian%20Muslims%20jul05.asp>, > (10.01.2007), s.8.

⁸⁸ Scott Poynting ve Victoria Mason, “ ‘Tolerance, Freedom, Justice and Peace’?: Britain, Australia and Anti-Muslim Racism Since 11 September 2001”, **Journal of Intercultural Studies**, Vol., 27, No.4, Kasım, 2006, ss. 365 – 391.

⁸⁹ Tahir Abbas, “Muslim Minorities in Britain: Integration, Multiculturalism and Radicalism in the Post – 7/7 Period”, **Journal of Intercultural Studies**, Vol. 28, No.3, Ağustos 2007, ss. 287 – 300.

⁹⁰ Daniel Johnson, “Allah's England”, **Commentary**, Vol. 122, No.4, November 2006, s. 41-46.

harekete geçmiştir⁹¹. İspanya ve Portekiz’de de Madrid bombalamalarından sonra bu iki ülkede İslamiyet ve iltica konuları daha hassas ve tehlikeli konular olarak algılanmaya başlanmış ve Kuzey Afrikalı göçmenlere yönelik saldırılarda önemli artışlar olmuştur.⁹²

Avrupa siyasi yelpazesinin sağ kesimindeki politikacılar, Müslümanları marjinalleştirerek ve hatta onların varlığını inkâr ederek Avrupa kimliği için Hıristiyan değerlerinin son derece önemli olduğunu ileri sürmektedirler. Radikal sağ taraftarlarının takip ettiği bu politikaların ve kullandıkları söylemlerin en can sıkıcı tarafı ise bunların toplumun genelinde “ötekine” karşı “yabancıya” karşı, “Türk’e karşı, “Müslüman”a karşı yarattığı düşmanca bakış açısıdır. Avrupa Konseyi’nin Irkçılık ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele Komisyonu’nun 12 Şubat 2008 tarihinde yayınladığı rapor bu durumu oldukça net olarak gözler önüne sermektedir. Komisyon’un Hollanda’da yaptığı araştırmaya ilişkin yayınlanan raporunda bu ülkede artan İslam korkusuyla birlikte, yine bu ülkede Müslümanlara karşı ırkçı saldırıların, şiddet olaylarının ve ayrımcı davranışların da giderek daha sık görüldüğü üzerinde durulmaktadır.

Yine bu bağlamda dikkat çeken bir başka nokta da Almanya’da Neo-Nazilerin işlediği suçlardaki yükseliştir. Aşırı sağ ideoloji ve yabancı düşmanlığının izlerini taşıyan suçlarda 2008 yılında son yılların rekoru kırılmıştır. Alman Parlamentosu’nda muhalefetteki Sol Parti’nin konuyla ilgili bir önergesini yanıtlayan Federal İçişleri Bakanlığı 2008 yılında neonazi suçlarında ürkütücü bir artış olduğunu ve rekor kırıldığını doğrulamıştır. Buna göre, 737’i şiddet içerikli olmak üzere 14 bin aşırı sağ kökenli suç işlenerek kayıtlara geçmiştir. Söz konusu olaylarda, aralarında çok sayıda Alman’ın da bulunduğu 773 kişi hastanelik olacak derecede yaralanmıştır. Bu bağlamdaki en olumsuz yıl olarak kabul edilen ve 12 bin 240 olayın kayıtlara geçtiği 2006 yılının rekorunu kıran 2008’de Yahudi karşıtı eylemler artmasına da dikkat çekilmektedir. En az 1090 antisemit eylem kayıtlara geçerken, bu olaylarda 36 Yahudi’nin yaralandığı belirtilmektedir⁹³.

2008 Kültürlerarası Diyalog yılını kutlamış olan AB açısından gelinen durum da çok iç açıcı değildir. Bunun nedeni İslam fobisinin günümüzde artık Avrupa bütünleşmesini de tehdit ettiği noktasındaki düşüncelerdir. Bu fobi aslında Avrupa’da çok kültürlülüğün önündeki en büyük engeldir de. 21 Ocak 2008 tarihinde Davos Ekonomik Forumu dolayısıyla Gallup tarafından düzenlenen ankette, Avrupalılar arasında İslam’ın kültürel kimliklerini tehdit ettiği yolundaki kaygıların büyüdüğü üzerinde durulmaktadır. İslam ve Batı arasında etkileşimin tehdit olduğunu düşünenlerin oranı, Danimarka’da yüzde 79’a kadar yükselmektedir. İngiltere’de Irklararası İlişkiler Enstitüsü’nün yayınladığı raporda bu görüşümüzü destekler niteliktedir. 14 Mayıs 2008’de yayınlanan rapora göre Fransa, Almanya, İngiltere ve Norveç gibi ülkelerde 11 Eylül saldırılarından bu yana Müslüman karşıtı ırkçılığın

⁹¹ Robert S. Leiken., “Europe’s Angry Muslims”, **Foreign Affairs**, Vol. 84, No. 4, 2005, ss. 120 – 135.

⁹² Jordan ve Horsburgh, op.cit., 209 - 229.

⁹³ Almanya’da Neo-Nazi Suçları Artıyor, <<http://www.voanews.com/turkish/2009-02-19-voa20.cfm>> , (19.02.2009)

kurumsallaşmasında artış gözlenmektedir. Bu çerçevede rapora göre çok kültürlülüğe engel olan, Müslüman toplulukların bütünleşmekten kaçınmaları ya da bu konuda isteksiz davranmaları değil, AB üyesi ülkelerin bu konuda takındıkları tavrıdır.⁹⁴

Bu tür araştırma sonuçları göstermektedir ki, Müslümanları hedef alan şiddet olayları Batı ülkelerinde giderek artış kaydetmektedir. Bu artış ise hoşgörüyeye dayanan çokkültürlü toplum yapılarıyla övünen Avrupa ülkelerinin İslamofobi çıkmazına girdiklerini ortaya koymaktadır. Diğer bir bakış açısıyla, belki de İslamofobi bazı Avrupalılar için Müslümanlara yönelik varolan tarihsel önyargılarını ve klişelerini kamuoyu önünde somutlaştırabilecek uygun bir ortam olarak da görünüyör olabilir. Bu noktada din olarak İslam'ın düşman olamayacağını, ancak dini aşırıcılığın düşman olabileceğinin altını çizmek gerekmektedir.

Yukarıda ifade edilen araştırmalarda ABD ve Avrupa'da gerçekleşen terör eylemleri sonrasında toplumun genelinde İslam'a karşı korkuların arttığı, Müslümanlara karşı sözlü sataşma, aşağılama ve fiziki boyutlara ulaşan şiddetin arttığı görülmektedir.⁹⁵

New York, Madrid ve Londra terörist saldırılarının ardından bugüne baktığımızda Avrupa'da İslamofobi'nin tezahürleri sözlü tehditlerden kişilere ve mülklere yapılan fiziksel saldırılara kadar uzanmaktadır. Avrupalı Müslümanlara karşı yapılan ayrımcılığın ve İslamofobik olayların yayılımı ve niteliği hala yeterince belgelenmemekte ve yeterince rapor edilmemektedir. Üye Devletlerin olayların rapor edilmesini iyileştirmeleri ve ayrımcılık ile ırkçılığa karşı daha etkili olacak tedbirler almaları elzemdir. Avrupa'nın, kıtada yaşayan Müslümanların diğer Avrupalılar ile aynı haklardan, yaşam kalitesinden ve eşit muamele hakkından yararlanabilmelerini⁹⁶ sağlamak için daha fazla çaba göstermesi gerekmektedir.

Huntington'ın modeline göre İslam ve Batı medeniyetleri arasındaki ilişki, jeopolitik çakar çatışmalarının ötesinde bir değerler ve tasavvur çatışmasına doğru evrilmek zorundadır. Fukuyama'nın "tarihin sonu" tezine göre ise, İslam dünyasının, tarihe direnen tek medeniyet olarak "hizaya" getirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Avrupa, buraya kadar özetlediğimiz noktada, hem tarihsel belleğin ortaya koyduğu hem de son dönemlerde yaşananların yeniden günyüzüne çıkarttığı İslam algısını bırakıp, yeni bir İslam algısına yönelebilir mi? Hem Huntington'ın hem de Fukuyama'nın tezlerini çürütebilir mi?

⁹⁴ İslam Fobisi Bütünleşmeye Engel, <http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2008/05/080514_islamophobia.shtml> (22 Aralık 2008).

⁹⁵ Sara Silvestri, "Islam in Europe and Turkey's Integration to the EU", Nanette Neuwahl ve Haluk Kabaalioglu (Der.), **European Union and Turkey: Reflections on the Prospects for Membership**, İstanbul, Lito Printing House, 2006, ss. 215 – 248.

⁹⁶ Andrew Geddes ve Viginie Guiraudon, "Britain, France, and EU Anti-Discrimination Policy: The Emergence of an EU Policy Paradigm", **West European Politics**, Vol. 27, No. 2, Mart 2004, ss. 334 – 353.

Bu sorunun cevabı olarak dönüp bugüne baktığımızda, İslam-Batı ilişkileri söz konusu olduğunda, maalesef çatışmacı modelin her geçen gün ivme ve derinlik kazandığını görmekteyiz.

Avrupalı olmanın artık sadece Avrupa kıtasında yer almakla nitelendirilemeyeceğinin anlaşılması, kültürel çeşitliliğin ve kültürlerarasılığın giderek önem kazandığı günümüz dünyasında bu kültürel çeşitlilikler ve kültürlerarası diyaloga işaret etmek çok büyük bir önem teşkil etmektedir. İşte bu çerçevede, AB farklı kültürler arasındaki diyalogu genişletmeli ve ilerletmelidir. Eğer AB kendi varlığını çok daha uzun yıllara taşımak amacıyla ise, Birliği kapalı kapılar ardına kilitlememeli ve dışlayıcı tutumlar içerisinde bulunmamalıdır. Bilakis, bu davranışların tam aksine, kendi evrensel değerleri çerçevesinde öteki olarak nitelendirdiği değerlerle kendisini her zaman yeniden oluşturma yollarını aramalıdır.

Dini ve etnik çeşitliliğin Avrupa'nın geleceği olduğu unutulmadan Avrupa'da Müslümanlara yönelik gerçekçi bir entegrasyon politikası geliştirilmelidir⁹⁷. Bugün asıl mesele, karşılıklı güven eksikliğidir. Şöyle ki, Müslümanlar içinde yaşadıkları toplumlarda kendilerinin sevilmediği ve İslam fobisi ve ırkçılıkla karşı karşıya buldukları psikolojisi içindedirler. Müslümanlar buldukları ülkelerin hükümetleri tarafından kendilerinin denetlendiklerini düşünmektedirler. Tabii ki böyle bir mekanizmanın varlığı da Müslümanların kendilerini toplumun sorumlu üyeleri değil, ikinci sınıf vatandaş oldukları hissine kapılmalarına neden olmaktadır. Bu çerçevede AB üyesi ülkelerin Müslümanlara yönelik ekonomik, etnik, kültürel ve eğitsel dışlamacı tavırlarını sonlandırmaları gerekmektedir.

Bununla birlikte, kıtada İslam'a yönelik yanlış algılamaların sonlanması ise, terörü asla kabullenmemiş sivil toplum düzeyinde yapılacak çalışmalarla mümkündür. Avrupa ülkelerinde "radikal – ılımlı, Müslüman – terörist" ayrımlarının yapılması gerekmekte ve Müslümanların ırkçı hareketlerden korunmaları için harekete geçilmelidir. Avrupa genelinde toplumu kin ve şiddete teşvik eden kişiler gözetim altında tutulmalı ve gerekirse tutuklanmalıdır. İslam düşmanlığı ve karşıtlığının engellenmesi için siyasi liderler, medya, sivil toplum örgütleri ve uluslararası örgütlerin çaba harcaması gerekmektedir⁹⁸.

Elbette ki, değişmesi gereken tek taraf Avrupa değildir, göçmenlerin de değişmeleri gerekmektedir. Müslümanların bu saldırıları gerçekleştirenlere veya teşvik edenlere dur demek için özeleştirici yapma ve etkin biçimde çalışmalarına olanak sağlayacak alanları belirlemek zorundadırlar. Terörü, şiddeti ve nefreti yayan, Avrupa ülkelerinde yasalara ve anayasalara karşı faaliyet gösteren örgütlere karşı polisten tüm siyasi kademelere kadar işbirliği yapmaları gerekmektedir. Bu çerçevede İslam Konferansı Örgütü'nden Arap Birliği'ne, devlet bazlı adımlardan sivil toplum örgütlerinin çalışmalarına kadar ulusal ve uluslararası tüm aktörlere büyük görevler

⁹⁷ Oliver Roy, "Islamic Terrorist Radicalisation in Europe", **European Islam: Challenges for Public Policy and Society**, Centre for European Policy Studies, Samir Amghar, Amel Boubekeur, Michael Emerson (der.), Brüksel, 2007, ss. 52 – 60.

⁹⁸ Marks, op., cit, s. 58.

düşmektedir. Bu noktada 12 - 13 Şubat 2002'de Türkiye'nin ev sahipliğinde İstanbul'da düzenlenen, AB ile İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) üyelerinin katıldığı "AB-İKÖ Ortak Forumu Toplantısı" oldukça önemlidir. AB-İKÖ Ortak Forumu Toplantısı, AB ve İKÖ dışişleri bakanlarını ilk kez buluşturması açısından da tarihi bir önem taşımıştır. Ayrıca, İKÖ'nün New York ve Cenevre'nin ardından üçüncü uluslararası temsilciliğini Brüksel'de açmaya hazırlanıyor olması⁹⁹ da bu bağlamda oldukça önemli bir diğer gelişmedir.

Bu çerçevede dile getirilmesi gereken bir diğer önemli örnekte İspanya Başbakanı Rodriguez Zapatero'nun 2004'da Madrid'de gerçekleştirilen terörist saldırıların ardından ortaya attığı "Medeniyetler İttifakı" önerisidir. Bu öneri daha sonra Birleşmiş Milletler'in himayesinde yürütülen "Medeniyetler İttifakı Projesi" şeklini almıştır. Madrid'deki terör saldırıları sonrası İslam dünyası ile Batı arasındaki önyargıların kırılması amacıyla başlatılan "Medeniyetler İttifakı Projesi"ne Türkiye ve İspanya beraber öncülük etmektedirler. Proje 12 Kasım 2006 tarihinden itibaren aktif olarak çalışmalarına devam etmektedir.

Günümüzde halen Almanya'dan Merkel gibi, Fransa'dan Valéry Giscard d'Estaing, Jean-Marie Le Pen¹⁰⁰ ve Nicolas Sarkozy gibi, Avusturya'dan FPO lideri Strache gibi siyasi şahsiyetler Avrupa Birliği'ni bir Hıristiyan Kulübü olarak tanımlamaktadırlar. Hatta kimi zaman solda yer alan siyasetçiler bile, zaman zaman Hıristiyan mirasına müracaat etmektedirler¹⁰¹.

Özellikle bugünün Avrupa'sında kimi Avrupalıların zihinlerinde Haçlı Seferleri'ne ve Osmanlı Türkleriyle girilen uzun mücadelelere dek uzanan yaygın bir İslamiyet ve Müslümanlar stereotipi bulunması ve bu stereotipin de resmi laikliği ve günümüzdeki demokratik rejimine rağmen Türkiye'nin AB'ye katılmasına karşı bir argüman olarak kullanılması¹⁰² ve bu bağlamda da yabancılara, göçmenlere ve farklı kültüre sahip olan insanlara yönelik dışlamanın Avrupa'daki bazı siyasi partilerin ifadelerinde somutlaşıyor olması, gerçekten kaygı verici bir durumdur. Bu durum ise aslında, Avrupa'nın benimsediği ve özümlediği çok kültürlü düşünce anlayışına ters düşmekte ve tüm dünyaya ihraç etmiş olduğu Rönesans idealleri ile de açıkça çelişmektedir. Bu çerçevede, Fransız siyasetinin önemli isimlerinden ve Fransa'nın eski Başbakanlarından olan Dominique De Villepin'in sözlerine yer vermek yerinde olacaktır:

"Avrupa aslında bir dinsel alan değildir. Aksine o, bir değerler bütünüdür ki bu değerlerden biri de dünyevi işlerle dinsel sorunların birbirinden ayrılması gereğini vazeder. Özgürlüklerin savunusu, barışın korunması yolunda sarsılmaz irade, hak eşitliğinin tanınması; bütün bunlar farklı Avrupa halklarını birleştiren karakteristik

⁹⁹ <<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=637087>>

¹⁰⁰ Bawer, Bruce. "Crisis in Europe", **Hudson Review**, Vol. 58 No. 4, Winter 2006, ss.577-597.

¹⁰¹ Marianne Gullestad, "Invisible Fences; Egalitarianism, Nationalism and Racism", **Journal of the Royal Anthropological Institute**, Vol. 8, No. 1, 2002, ss. 45 – 63.

¹⁰² Smith, op. cit., s.154.

göstergelerdir. Bir devlet bu bütüne katılmak istediğinde, bizim gözümüzde ölçü, onun dinsel kimliği değil, bu değerleri içselleştirme yetisi olmalıdır.”¹⁰³

Bu açıdan bir diğer önemli çalışmada, Avrupa Komisyonu ve İnsan Bilimleri Enstitüsü tarafından hazırlanan ve Ekim 2004'te yayınlanan *The Spritual and Cultural Dimension of Europe* adlı rapordur. Raporda, “Avrupa kültürünün belirli bir dine gelişimi İslam’a muhalif olarak tanımlanamayacağı” ifade edilmiştir¹⁰⁴.

Bu noktada en geçerli ve son söz niteliğindeki hukuki belge ise, 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nden esinlenerek oluşturulan 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi¹⁰⁵’dir. Bu sözleşmenin ayrımcılık yasağı başlığı altındaki 14. maddesi şöyle demektedir:

*“Bu Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır”.*¹⁰⁶

Bu çerçevede Avrupa içinde oluşturmaya çalıştığı birliği ve kolektif kimliği; ortak düşman, kendinden farklı görüp yabancılaştırdığı “öteki” üzerinden oluşturmaya çabalamamalıdır. Farklı kültürlerle karşı dışlamacı ve saldırgan tutumlardan ve kültürel üstünlük söyleminden kurtulmalıdır. İslam kültürünün evrensel değerler ile uyumadığını savunurken tüm dünyanın paylaştığı ortak değerleri belli kültürlerin tekeline sokmaktan vazgeçmelidir.¹⁰⁷

Kültürlerarası diyalog iddiasındaki bir oluşum, kültürlerarası etkileşimi reddetmemeli, samimiyetini farklılıklara açık olarak ve paylaşım ile göstermelidir.

Sonuç

11 Eylül 2001 sonrasında başlayan ve halen devam eden uygarlıklar çatışması gibi olguların tartışıldığı günümüz ortamında Müslüman ve Avrupalı kimliklerinin bir arada var olması kaçınılmaz tarihi bir fırsattır. AB’nin özellikle Batı Avrupa’nın İslam ile olan sınavı işte bu aşamada çok büyük bir önem arz etmektedir. Eğer bu sınav başarılı bir biçimde verilir ise, insanlık için yeni bir dönemin başlangıcından da söz edilebilecek; geçmişte birbirleriyle çatışır görünse de aslında birbirlerine çok şeyler katmış olan farklı uygarlıkların, birbirlerini tamamlayarak yeni bir anlayışa doğru gidilebileceklerini kanıtlayabileceklerdir. Bu bağlamda İslamiyet ve Müslümanlar terörizmin kaynağı olarak

¹⁰³ Jorge Semprun ve Dominique De Villepin, **Avrupa İnsanı**, çev. Aydın Cıngı, İstanbul, Agorakitaplığı, 2006, s. 31.

¹⁰⁴ **The Spritual and Cultural Dimension of Europe, Reflection Group Initiated by the President of the European Commission and Coordinated by the Institute for Human Sciences**, Viyana/Brüksel, Ekim 2004. s. 9.

¹⁰⁵ 20 Mart 1950'de Roma'da imzalanan Sözleşme, 3 Eylül 1953'de yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Sözleşmeyi 18 Mayıs 1954'de onaylamıştır.

¹⁰⁶ <<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Word/005.doc>>

¹⁰⁷ Asaf Hüseyin, “Oryantalizmin ideolojisi”, Asaf Hüseyin, Robert Olson, Cemil Kureşi, **Oryantalist İdeolojinin Eleştirisi**, İnsan Yayınları, İstanbul, 1989, s.28.

değil yeni Avrupa'nın içinde pozitif katkı sağlayabilen bir zenginlik kaynağı olarak algılanmalıdır. Bunun içinde her iki taraf da, sadece farklar üzerine yoğunlaşmamalı, kendi din, gelenek, kültür ve kimliklerini ayrıştırıcı bir faktör olarak kullanmamalıdır¹⁰⁸.

Eski İngiliz diplomatı Patrcik Bonnerman'ın *İslam in Perspective: A Guide to Islamic Society, Poitics and Law* adı eserinde de dile getirdiği gibi, "Müslüman olmayanların İslam'ı nasıl gördükleri, onların Müslümanlarla ilişkilerini, bunun karşılığında da Müslümanların onlara bakışlarını ve onlarla ilişkilerini yönlendirir"¹⁰⁹. Bu bağlamda da bugün yaşamakta olduğumuz çatışma ve karşılaşmaların arkasındaki nedenleri, sorunları belirlemek ve önyargılı varsayım ve tepkiler yerine daha bilinçli ve mantıklı tepkiler vermeyi kavramak gerekmektedir.

Sonuç itibariyle, şu an iki farklı kültürün bir araya gelebileceği tek platform olarak görünen AB, hem Hıristiyanlığı hem de Müslümanlığı aynı birlik içerisinde bir araya getirip, amacını ve değerlerini de farklılıklarla ortak yaşam, hoşgörü ve çok kültürlülük kavramlarıyla temellendirebilir ise, bundan sadece Avrupa kıtası değil tüm dünya çok olumlu şekilde etkilenecektir. Genelde Hıristiyan Müslüman, özelde ise "Avrupalı" ve "öteki" kimliklerinin bir araya getirilmesi kaçınılmaması gereken tarihi bir fırsattır. Ortaya çıkacak bu güç ile de Avrupa, "medeniyetler çatışması"nın insanlığın kaçınılmaz bir kaderi olmadığı fikrini çok daha kuvvetli bir şekilde savunabilecektir

¹⁰⁸ Bu konuya en uygun söz belki de 17. yüzyıl felsefesinin en önde gelen rasyonalistlerinden biri olan Spinoza'ya aittir: "Tanrı insanları birbirine saldırtan değil birbiriyle kardeş yaşatan güçtür"

¹⁰⁹ Patrick Bannerman, *İslam in Perspective: A Guide to Islamic Society, Politics and Law*, Londra, Routledge, 1988, s. 219.